

**VAPAUSSOTA, LUOKKASOTA JA KANSALAISSOTA
VAPAUTTAMISEN JA PUOLUSTAUTUMISEN
PUHEENPARSINA: SISÄLLISSOTAKÄSITTEELLISTYKSIEN
POLITOLOGINEN LUENTA.**

Eerik Kivilahti
Kandidaatintutkielma
Oppiaine: politiikan tutkimus
Laitos: yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Eerik Kivilahti	
Työn nimi Vapaussota, luokkasota ja kansalaissota vapauttamisen ja puolustautumisen puheenparsina: sisällissotakäsitteellistyksien politologinen luenta	
Oppiaine Politiikan tutkimus	Työn tyyppi Kandidaatintutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 38
Ohjaaja Ari-Elmeri Hyvönen	
Tiivistelmä <p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan Suomen sisällissotaa koskevien käsitteellistyksien, kuten vapaussodan, luokkasodan ja kansalaissodan merkitystä näkökulmasta, jossa nämä käsitteellistykset ymmärretään sellaisina poliittisten toimijain puhetekojen avulla suoritettuina poliittisina operaatioina, joissa kieltä käytetään pääasiallisena resurssina tiettyjen poliittisesti virittyneiden argumenttien ajamiseen. Tarkoitus on tällä tavoin sekä ymmärtää paremmin sisällissodan tapahtumahistoriaa sitä politologisesti samalla selittäen, osallistua politiikan ja sen tutkimuksen luonnetta koskevaan debattiin että osoittaa tietyn teoria- ja metodologiakattauksen sovellettavuus sellaiseen sisällissotatutkimukseen, jota voidaan luonnehtia historialliseksi lingvistiseksi politologiaksi. Tutkielman kohteena on ensi sijassa akateeminen, tarkemmin valtiotieteellinen yhteisö ja yleisö, mutta myös laajempi humanististen tieteiden piirissä toimiva yleisö, kuten tutkielmani tieteidenvälisyys osoittaa. Aiheen yhteiskunnallisen merkityksellisyyden ja kiinnostavuuden vuoksi se soveltuu hyvin myös laajemmalle yleisölle. Tutkimusmenetelmäni kytkeytyvät valitsemaani teoriaan: hyödynnän käsitehistoriallista tutkimusotetta kera politologis-filosofisen käsiteapparaatin, jossa pääosaa näyttävät J.L. Austinin puheaktiteoria ja Kari Palosen politiikan aspektiteoria. Tutkimusmenetelmäni ja teoriani sitoutuvat laajemmin sosiaalisen konstruktionismin taustaoletuksiin, joiden mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu kielellisessä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Aineisto on menetelmän huomioon ottaen luontevasti historiallista, sisällissotaa käsittelevää sanomalehdistöä ja muuta aikalaiskeskustelua.</p> <p>Tutkielmani nojalla kävi ilmi, että 1) sisällissotakäsitteellistyksien eräs tärkeä merkitys piilee siinä, että ne voidaan ymmärtää tuolloisen suomalaisen yhteiskunnan laadullisten piirteiden politisoitumisen, ja niillä politikoiden, seurauksiksi ja että niihin vaikuttivat voimakkaasti kansainvälinen ja geopolitiittinen konteksti; 2) että sisällissotakäsitteellistykset on tutkimuksellisesti sekä perusteltua että hedelmällistä ymmärtää valitsemani teoria- ja metodologiakattauksen pohjalta; 3) että historiatieteellisesti antoisalla politologis-filosofisella tavalla voi lähestyä menneisyyttä koskevaa aineistoa sen historiallisuutta kunnioittavalla tavalla; 4) ja että sisällissotakäsitteellistykset olivat sellaista sanoilla tekemistä, joihin pureutumalla ja joita analysoimalla ymmärrämme sekä historiaamme että tapaamme toimia poliittisesti hieman aiempaa ehommin ja kokonaisvaltaisemmin.</p>	
Asiasanat: Käsitehistoria, sosiaalinen konstruktionismi, Suomen sisällissota, politiikan tutkimus, puheaktiteoria, politiikka, kielifilosofia, historia, käsitteet, kielenkäyttö, retoriikka, politiikan teoria, historiantutkimus, historiapolitiikka, 1917–1918.	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO: SISÄLLISSOTA JA NYKYISYYS	1
2. SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI: PUHEAKTITEORIA, POLITIIKAN ASPEKTTITULKINTA SEKÄ KÄSITEHISTORIA TEORIA- JA METODOLOGIAPOHJANA.....	4
2.1 Aluksi: totuudesta tulkintaan	4
2.2 Laaja tapa ymmärtää politiikka: politiikan aspektiteoria	5
2.3 Sanoilla tekeminen: puheaktiteoria	9
2.4 Historiatieteellis-lingvistinen orientaatio: Quentin Skinner	10
3. METODOLOGIA JA TEORIA: VALINNALLISET JA RAJAUKSELLISET PERUSTELUT	11
3.1 Aiemmasta sisällissotakäsitteellistystä koskevasta tutkimuksesta	16
4. ANALYYSI: SUOMEN SISÄLLISSOTA 'VAPAUSSOTANA', 'LUOKKASOTANA' JA 'KANSALAISSOTANA'	18
4.1 Aineistosta	18
4.2 Vapausota - puolustautumisen, vapauttamisen ja puhdistautumisen puhetta	18
4.2.1 Sosialistit turmeltuneina venäläisinä tai venäläismäisinä epäsuomalaisina.....	19
4.2.2 Valkoisten omat, toiminnalleen antamat tulkinnat ja merkityksenannot: uhrimielisyydestä ja maskuliinisista jääkäreistä hurmokselliseen heimoideologiaan.....	21
4.3 Kansalaisota ja luokkasota vapausodan vastakäsitteinä	24
4.3.1 'Luokkasota' vääryyden ja sarron ilmaisijana	25
4.3.2 'Kansalaisota' uhrin ja kärsimyksen ilmaisijana	27
4.4 Suomi ja Eurooppa: geopolitiikka ja kansainvälinen konteksti.....	29
4.4.1 Ensimmäinen maailmansota - vapausodan hegemoniaa	29
4.4.2 Toinen maailmansota - käsitteellisen yhdentymisen aikaa	30
5. LOPUKSI: YHTEENVETO, POHDINTA JA PÄÄTELMÄT	34
TUTKIMUSKIRJALLISUUS SEKÄ ALKUPERÄIS- JA VERKKOLÄHTEET	39

1. JOHDANTO: SISÄLLISSOTA JA NYKYISYYS

Sisällissota, kansalaissota, vapaussota, torpparikapina, vallankumous, veljessota, punakapina ja luokkasota – Suomen historian kenties verisintä ja seurauksiltaan kauaskantoisinta poliittista, sosiaalista, taloudellista ja kulttuurillista konfliktia eli vuoden 1918 sotaa on aina kuvattu ja kutsuttu vaihtelevin, poleemisin ja usein ristiriitaisin tavoin. Usein jo pelkästään se, mitä termiä henkilö kriisiä kuvaillessaan käytti, ymmärrettiin ilmaisuna siitä, miten hän konfliktiin suhtautui, mitä hän siitä ajatteli tai mitkä hänen johtopäätöksensä siitä olivat. Sanojen käyttö oli siis sellainen kategorinen apuväline, jonka avulla luotiin ryhmiä, identiteettejä, vastakkainasetteluita ja ohjelmallisia, ideologisesti värittyneitä poliittisia julistuksia. Ilmiö ei ollut leimallinen vain välittömille sodanjälkeisille vuosille, vaan ulottaa vaikutuksensa aivan nykypäiviin saakka (ks. esim. Kinnunen 2018): sisällissotatulkinnoilla ja -käsitteellistyksillä sekä politikoidaan että politisoidaan asioita vielä tänäkin päivänä. Tämä kaikki kielii käsitteiden, kielen ja sanojen voimasta: se, kuinka sanoja käytetään, luo todellisuutta.

Heikki Ylikankaan sisällissotaa käsittelevästä teoksesta *Tie Tampereelle* (1993) tuli myyntimenestys; sitä myytiin Suomessa yli 17 000 kappaletta, mikä on varsin poikkeuksellista suomalaisessa tiede- ja tietokirjallisuudessa (Kinnunen 2018, 311). Ylipäänsä Suomen sisällissota on valtavan tutkittu aihe. Mistä tämä kertoo? Se kertoo ainakin kahdesta toisiinsa liittyvästä seikasta: ensiksikin, sisällissotatutkimus kiinnostaa akateemisen yhteisön lisäksi laajempaa suomalaista yleisöä, ja vieläpä siinä määrin, että sisällissotaa koskevalla tutkimuksella on kaupallista potentiaalia, puhumattakaan siitä tuotannosta (esim. Väinö Linna), jossa sisällissotaa popularisoidaan. Toiseksi se kertoo siitä, että aihe koetaan jollain tapaa yhteiskunnallisesti ajankohtaiseksi ja merkitykselliseksi. Neuvostoliiton romahdus, Jugoslavian hajoamissodat, (Itä-)Ukrainan kriisi ja Lähi-Idän sisällissodat (mt., 298) ovat osaltaan nostaneet pintaan sisällissodan katkerat ja väkivaltaiset muistot sekä niistä käytävän keskustelun. Samalla tavoin on vaikuttanut Yhdysvaltain kulttuurinen, sosiaalinen ja poliittinen kahtiajako, jonka myötä esimerkiksi osa yhdysvaltalaisesta historiakulttuurista on voimakkaasti politisoitunut, kun mm. Black Lives Matter -liike on pyrkinyt hävittämään historiallisia patsaita (Yle 2020). Myös Suomessa sisällissotaa assosioituja patsaita on poleemisesti kritisoitu (esim. Vasemmistonuoret 2020), ja vuoden 2017 juhlarahakohu, jossa debatoitiin juhlakolikossa olleesta vuoden 1918 teloituskuvasta (Hentilä 2018, 306–309), nosti sisällissotatulkinnot ja -käsitteellistykset jälleen kerran poliittisen keskustelun ja kamppailun keskiöön. Tämä kaikki kielii siitä, että sisällissota koetaan Suomessa edelleen sekä ajankohtaiseksi että yhteiskuntaamme jälkensä, muistonsa ja arpenssa jättäneenä ilmiönä. Tästä näkökulmasta mainitut sisällissotakäsitteellistykset/ -nimeämiset sekä niiden jatkuvuudet ja muutokset sekä niillä suoritettavat poliittiset operaatiot ovat relevantti, merkityksellinen ja ajankohtainen aihe. Erityisen kiinnostavaa on, kuinka poleemista

sisällissotaa koskevien käsitysten ja -ajatustenvaihto on luonteeltaan vielä nykyisinkin – sata vuotta sodan jälkeen. Ja sikäli kuin se on sitä vielä nykyisinkin, olen luontevasti hyvin kiinnostunut siitä, mitä se on ollut aikoinaan. Se, mitä tapahtui aikoinaan, kenties auttaa minua ymmärtämään nykytilaa.

Koska poliittiset käsitteet – joiksi sisällissotakäsitteellistykset on laskettava – kiteyttävät niin tunteita, kokemuksia, käsityksiä kuin poliittis-ideologisia argumentteja ja narratiivejakin, on niiden sisällöllinen erittely edellytys historiallisten toimijoiden ymmärtämiseen ja sitä kautta tapahtumien ja toiminnan itsensä selittämiseen sekä ymmärtämiseen. Poliittiset käsitteet ovat usein seurausta erilaisten asioiden, ilmiöiden ja tuntemusten nimeämisestä, jolla puolestaan pyritään ilmaisemaan joko passiivisin (muistaminen, kaipuu ja suru) tai aktiivisin (politiikka, muutoksenhalu) tarkoituksellisesti sellaisia pakottavia tai merkityksellisiä tuntemuksia, joiden katsotaan olevan oikeutettuja näkemään päivänvalonsa kollektiivimuotoisessa artikulaatiossa. Juuri tästä oli kyse, kun Suomen vuoden 1918 sodan osapuolet konstruoivat tarkoituksiinsa sopivia tulkintoja konfliktista. Nämä tulkinnat ja niissä ilmenevät merkityksenannot kiteytyvät tavoissa, joilla Suomen vuoden 1918 sotaa luonnehdittiin käsitteellisesti.

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen niitä retorisia ja kielellisiä tapoja sekä strategioita, joilla Suomen vuosien 1917–1918 konfliktia tai kriisiä luonnehdittiin osana poliittisesti toimimisen prosesseja. Idea on syventyä konfliktin nimeämisen politiikkaan: *kysyä, minkä nojalla tietyt konfliktin kutsumanimet saivat oikeutuksensa; mitä niillä tavoiteltiin; mitä ongelmia ja muutoksia niissä mahdollisesti oli; missä konteksteissa ne esiintyivät; ja viimeiseksi, mitkä olivat näiden käsitteiden paitsi ideologiset, myös poliittiset ja käytännön tason implikaatiot*. Tutkimusotettani voi siis kuvailla sellaiseksi kysymisen tavaksi ja asenteeksi, jolla pyritään paljastamaan poliittisten käsitteiden historiallista rakentumista monine konflikteineen, määrittelyineen, kiistanalaisuuksineen, käyttötapoineen ja muutoksineen. Niinpä tarkastelussani näkyy käsittehistoriallinen lähestymistapa (ks. esim. Hyvärinen ym. 2003, 9–13), jota kuvaan tarkemmin teoria- ja metodologialuvuissa. Tämän ohella pyrin sitomaan kehitystä kansainväliseen kontekstiin, koska on selvää, ettei konflikti pääosin sisäisestä luonteestaan huolimatta ollut suinkaan eristäytynyt muusta eurooppalaisesta ja kansainvälisestä kontekstistaan; sitä paitsi kuvailemani käsitteet ja niiden erittely osittain edellyttävät kansainvälisen kontekstin huomioimista. Tarkastelu painottuu ajallisesti sisällissodan välittömään läheisyyteen, sotien väliseen aikaan ja toisen maailmansodan alkuvaiheisiin.

Samalla aukenee mahdollisuus tarkastella ja kenties ymmärtää aikalaistoimijoiden toimintaa ja ajattelua entistä ehommin. Lähestymistapani etu on, että tarkastelemalla toimijoiden omaksumien käsitteiden käyttötapoja ja -funktioita tulee automaattisesti herkistyttyä historialliselle kontekstille siten, että heidät ottaa vakavasti historiallis-ajallisina toimijoina. Tämä luo osaltaan immunitteettia

historialliselle determinismille, antaen siten edellytyksiä ymmärtää, että historian kulku on kontingenttia luonteeltaan – etenkin aikalaisille, historian subjekteille.

Lähden liikkeelle esittelemällä sekä teoreettisen johtoajatukseni siitä, miten lähestyn sisällissotaa luonnehtivia sekä sitä tulkitsevia käsitteitä ja kerronnan tapoja (luku 3) että teoriavalintoihini kytkeytyvän ja niistä luontevasti seuraavan metodologiani, nimittäin retorisen käsitehistoriallisen tutkimusstrategian (luku 4). Käsittelen niitä osin limittäin luvussa neljä juuri siksi, että teoriani kytkeytyy hyvin kiinteästi metodiin. Samassa luvussa suhteutan tutkimustehtäväni teoriaan ja käyttämäni metodiikkaan; kerron, mitä relevanssia valitsemallani teoreettis-metodologisella välineistöllä on sekä aiheen että tutkimuskysymysteni kannalta. Tämän jälkeen paneudun analyysiosiossa sekä vapaussodan että kansalais- ja luokkasodan käsitteisiin, kumpaankin omana kokonaisuutenaan, mutta kuitenkin vertailevalla otteella. Syy sille, että tarkastelu painottuu luokka-, kansalais- ja vapaussota -käsitteisiin johtuu toisaalta niiden mobilisaatiovoimasta ja -kyvystä, siis rikkaasta ja monipuolisesta merkitysisällöstä, ja toisaalta yksinkertaisesti niiden vallitsevuudesta ja suosioista ei pelkästään omana ‘hegemonian’ aikanaan vaan myös myöhempinä ajankohtina. Varsinkin kaksi jälkimmäistä käsitettä ovat (ja ovat osin edelleen) olleet vaikutusvaltaisia, erityisesti ‘viiteryhmiensä’ keskuudessa. Viimeiseksi tarkastelen käsitteitä tarkemmin kansainvälisessä kontekstissaan, koska niitä ei voi täysin ymmärtää viittaamalla laajempiin yleiseurooppalaisiin kehityskulkuihin. Tällöin korostuu tuon ajan geo-, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, mikä on luonteva seuraus siitä, että vuoden 1918 tapahtumat ja myöhemmät asianomaisten käsitteiden muutokset olivat tiiviissä yhteydessä konflikteihin ja sotiin. Laajennan perspektiiviä lisäksi toiseen maailmansotaan, koska se ei pelkästään osoita oivallisesti näitä yhteyksiä vaan kuvastaa myös havainnollisesti tarkasteltavien käsitteiden muutoksia niin sisällön, niiden tavoitteiden kuin keskinäisen suhteenkin osalta. Toinen maailmansota osoittaa, kuinka toimijat muokkaavat käsitteitä uusiin tarkoituksiin uusien tavoittein, ja kuinka näiden käsitteiden merkitys sekä niiden sisältämät käsitykset poikkesivat aikaisemmista.

Käytän tekstissä ‘sisällissotaa’ ja ‘vuoden 1918 tapahtumia/sotaa’ analyttisinä käsitteinä ja samalla synonyymeina. Sama pätee ‘punaisiin’ ja ‘valkoisiin’; käytän niitä heuristisesti kuvamaan sodan osapuolia, sitoutumatta sen enempää niiden ideologisiin elementteihin. Nimetessäni konfliktin ‘sisällissodaksi’ mukailen varsin neutraalia ja väljää, asianomaisen tapahtuman historian hyvin kattavaa määritelmää, jonka mukaan kyseessä oli valtion sisäinen, pääosin kotimaisten osapuolten välinen aseellinen yhteenotto, jossa kiisteltiin maan ylimmän vallan käytöstä (Ylikangas 1993b, 111–14).

2. SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI: PUHEAKTITEORIA, POLITIIKAN ASPEKTITULKINTA SEKÄ KÄSITEHISTORIA TEORIA- JA METODOLOGIAPOHJANA

2.1 Aluksi: totuudesta tulkintaan

Kielitieteellisen (tai lingvistisen, retorisen, kielellisen) käänteeseen – jolla viitataan ennen muuta ihmistieteiden erityisesti 1900-luvulla kiinnittämään huomioon kieleen todellisuuskäsityksiä muovaavana ja/tai rakentavana tekijänä – toisin sanoen sosiaalisen konstruktionismin myötä tapahtunut siirros 'puolueettomasta' tai 'objektiivisesta' tarkkailijasta kulttuurisia aineistoja ja merkityksiä tulkitsevaan tarkkailijaan on johdatellut siihen, että ”tutkijakin joutuu huomioimaan kommenteissaan ongelmien ja faktojen kontekstuaalisuuden (taustan) ja sen, että erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden perspektiivissä samatkin asiat, suhteet tai faktat voivat näyttäytyä hyvin erilaisilta ja kiistanalaisilta.” (Paakkunainen 2020, osa 4; ks. myös Palonen 2012, 121–23). Tällöin tutkijan auktoriteettiaseman muutos näkyy niin, että hän on aiempaa useammin vain yksi tulkitsija muiden tulkitsijoiden joukossa: hän ei edusta Yhtä Ainoaa Totuutta, vaan pikemminkin tulkiten ja kuvaillen erittelee sekä toimijoiden merkitys- ja kokemusmaailmaa että partikulaareissa ajallisissa konteksteissa esiintyviä olemisen, ajattelun ja käsittämisen tapoja (Paakkunainen 2020, osa 4). Kuten Palonen & Summa (1996, 7) asian ilmaisevat: ”retorinen käänne on ilmaus siitä, että tieteen ja filosofian auktoriteetit ovat suhteellistumassa, ja että näilläkin alueilla käytetään yleisöön vetoavaa argumentointia”.

Politiikan tutkimuksen kannalta tämän kaiken seuraus on ensinnäkin perspektivismi (ks. Palonen 2012, 121–23), jossa tosiasiat, merkitykset, tulkinnat, käsitteet ja argumentit ovat vain palasia sellaisissa kielipeleissä, joita luonnehtii niissä ja niistä käytävä kamppailu sekä essentialistisen kielen, kulttuurin tai merkityksen olemassaolon kiistäminen¹. Tällainen perspektivismi puolestaan mahdollistaa varsin laajan ja inklusiivisen käsityksen siitä, mitä 'poliittinen maailma' pitää tai voi pitää sisällään. Kielipeliä näkökulmasta politiikka on siis mielletävä tavattoman monimieliseksi ilmiöksi, ja kielipeleissä tapahtuvan todellisuuden sanallisen luomisen tai tuottamisen oletaminen ja

¹ Tässä nähdään Nietzschen (perspektivismi) ja Wittgensteinin intellektuaalisen perinnön vaikutus. Laajemminkin Wittgenstein on eräs keskeinen hahmo kielellisen tai retorisen käänteeseen taustalla mm. teoksellaan *Filosofisia tutkimuksia* (1953) ja erityisesti käsitteellään 'kielipeli', jolla hän viittaa ”kokonaisuuteen, joka koostuu kielestä, ja niistä toiminnoista, joihin kieli on nivoutunut mukaan.” (Suomennos kirjoittajan. Alkuperäinen englanninos: I shall also call the whole, consisting of language and the activities into which it is woven, a “language-game”). Kielipelin käsite pyrkii kuvaamaan sitä, että kielen puhuminen on osa toimintaa tai elämänmuotoa. (Wittgenstein 2009, 8, 14–15.) Kielipeli tarkoittaa siis sellaista käsitteellistä analogiaa pelin ja kielen välillä, jossa pelissä tiettyjen sääntöjen puitteissa tehty siirto on jotain samaa tai samankaltaista kuin kielessä ja sen kieliopin puitteissa ilmaistu merkitys on siirtona. Näin ollen sanat saavat merkityksensä niiden käyttötarkoituksista käsin – ne saavat merkityksensä vain ihmiselämän kirjavissa toiminnoissa, niihin integroituneena.

ymmärtäminen ovat edellytyksiä sille, että tutkija voi lukea esiin niissä tapahtuneet ja tulkinnassa olevaksi realisoituneet poliittiset teot tai toimet. Entä kuinka tämä poliittisen teon 'esiin lukeminen' voi oikein tapahtua? Keskittykäämme siihen seuraavaksi.

2.2 Laaja tapa ymmärtää politiikka: politiikan aspektiteoria

Politologi Kari Palonen kytkeytyy tutkimusotteeltaan ja politiikan teorialtaan monin tavoin edellä eriteltyyn kielitieteelliseen käänteeseen ja sen intellektuaaliseen perintöön. Hän ymmärtää politiikan nimenomaan perspektivismiin kannalta: politiikka tai sen määrittelyt eivät ole mitään ainutta tai 'yhtä', joksikin spesifiksi lukittavaa, yksiselitteiseksi sanaksi vangittavaa. Poliitiikka ja sen käsite on sen sijaan 'montaa' samanaikaisesti, aina suhteessa johonkin, jostakin käsin puolustettavissa, jostakin käsin kritisoitavissa. Poliitiikalla "on erilaisia aspekteja ja ulottuvuuksia, joita voi problematisoida eri näkökulmista, joilla on kaikilla oma historiansa." (Palonen 2008, 195). Poliitiikka (myös muut polit- variaatiot mukaan luettuna) on siis käsitteenä Paloselle ennen muuta kahta asiaa: kiistanalaisuutta ja historiallisuutta; se on ennen muuta käsitteellistä kiistelyä, jota käydään retorisesti toimimalla, eikä mikään käsitys politiikasta ole sinänsä oikea tai väärä, sinänsä parempi tai huonompi. Kaikki politiikka on paremminkin kiistelyä politiikasta itsestään – tästä näkökulmasta vaikkapa oikeasta talous- tai maahanmuuttopolitiikasta kiistely on siis myös kiistelyä politiikasta ja sen luonteesta itsestään – ja tässä kiistelyssä toimivilla on aina tiettyä pelivaraa eli liikkumatilaa. Keskeistä on, että vaihtelevat politiikkakäsitykset kuuluvat elimellisenä osana kamppailuun politiikasta, eikä ilman näitä kiistoja itse politiikkaa voi ymmärtää. (mt., 195–96.) Poliitiikka on siis konflikti- tai pluralismivetoista toimintaa *par excellence*.

Poliitiikka ei siis merkitse Paloselle sektoria, sfääriä, osa-aluetta tai mitään tiettyä rajattua aluetta, joka on sekä sisäänsä ottava että samalla ulossulkeva, vaan aspektia, joka on ymmärrettävä suhteellisenä: jokin on poliittista suhteessa johonkin, jostakin käsin, johonkin verraten, jotakin toista pintaa vasten ilmeten. Tärkeää siis on se, miten asioiden poliittisuus kulloinkin ilmenee, ei se, onko jokin ilmiö olemukseltaan poliittinen vai ei. "Millä tahansa ilmiöllä on/voi olla poliittinen aspektinsa, millään ilmiöllä ei ole välttämättä poliittista aspektia, mikään ilmiö ei ole varmasti "suojattu" poliittisuudelta." (Palonen 1988, 19). Tämän lähestymistavan luonteva implikaatio politiikan tutkimuksen kannalta on, että "Politologia on tulkintani mukaan tiedettä siitä, miten poliittista aspektia luetaan esiin mistä tahansa ihmisten toimintaa koskevasta ilmiöstä." (Palonen 1997, 60). Poliitiikan aspektitulkinta tarkoittaa samalla myös, että niin katselijan, toimijan kuin lukijan rooli on ymmärrettävä aktiivisena 'poliittisen' erottamisessa ja tunnustamisessa (Paakkunainen 2020, osa 5). Niinpä myös "ne, jotka kirjoittavat poliittisesta teoriasta, ovat eräänlaisia teoriapolitiikkoja, ja heidän

toimintansa politiikkaa kysymysten, kontekstin ja pointin suhteen” (Palonen 1997, 130; ks. myös Palonen 2012, 120–27).

Yllä sanotusta seuraa luontevasti, että kielellä on elimellisen tärkeä rooli luettaessa esiin eri ilmiöiden poliittisia aspekteja: politiikan ’ontologisen’ kiistanalaisuuden, monimerkityksellisyyden ja historiallisuuden vuoksi on oltava kiinnostunut siitä, ”kuka, milloin, missä ja miten puhuu politiikasta, millaisia muutoksia näissä suhteissa on tapahtunut, ja mikä merkitys näillä muutoksilla on.” (Palonen 2008, 196). Niinpä paloslaisittain politologi tarkastelee politiikkaa koskevien puhetaiposten ja käsitteiden muutoksia, eroja, samankaltaisuuksia tai konflikteja, ja tämä tarkoittaa myös pelkkien poliittisten aspektien esiin noston lisäksi sitä, että analysoidaan sitä, miten käsitteet problematisoidaan ja miten näitä käsitteitä koskeviin kiistoihin suhtaudutaan (mt.). Näin ollaan poliittisen teorian tasolla oikeutettu kaksi keskeistä metodia, joilla politologin tulisi operoida, nimittäin käsitehistoria ja retoriikka. Käsitehistoria kysyy ja kertoo, miten käsite muotoutui ajassa; retoriikka puolestaan kysyy ja kertoo, millä tavoin (eli millaisin retorisiin strategioin²) muotoilu toimeenpantiin.

Edelleen tähän Palosen laajaan politiikan ymmärtämisen tapaan kytkeytyy keskeisesti analyttinen erottelu kahden eri politiikkakonseption välille: nimittäin tila- eli sfääri- ja toimintakäsitteiden välille. Erottelu on sama kuin politiikan käsitteellistys joko tila- tai aikametaforaksi (Palonen 2008, 202). Poliitiikan tilakäsite viittaa politiikan ymmärtämiseen joksikin partikulaariksi rajatuksi (maantieteelliseksi, geometriseksi tai osuvimmin metaforiseksi) alueeksi, kuten sfääriksi, (osa-)alueeksi, kentäksi, sektoriksi tai järjestelmäksi (mt., 198; Palonen 2003, 481–82). Toimintakäsite viittaa puolestaan politiikan ymmärtämiseen toimintana, aktiviteettina tai performanssina, jonka oleellinen ainesosanen on kontingenssi, jo aiemminkin sivuttu toimijoiden pelivara – aina voi toimia toisin kuin toimitaan tai on toimittu. Toiminta tuo myös mukanaan ajallisuuden politiikkaan: politiikka ensinnäkin tapahtuu ajassa (ajassa pelaaminen) ja toiseksi politiikassa ajalla itsellään ’pelataan’ (mt., 198–99; Palonen & Summa 1996, 12–13), niin että aika on ymmärrettävä poliittisen toimijan resurssiksi.

Paitsi edellä mainittu politiikan ajallisuus, myös Palosen teoreettinen ja metodologinen ajattelu yleisemminkin juontuvat osaltaan historioitsija Reinhart Koselleckin käsitehistoriaa koskevista teoreettisista näkemyksistä (ks. Palonen 2012, 185). Koselleck näkee käsitteet ennen muuta ’merkityssisältöjen kiteytyminä’, siis toiminnan, aatteiden ja rakenteiden kohtauspaikkana,

² Retorinen strategia koskettaa niitä tapoja, joilla puhuja järjestää argumentaationsa tavoitteidensa kannalta tarkoituksenmukaisesti ja luovasti niin, että yleisössä saadaan aikaan haluttu reaktio. Tämä tapahtuu esimerkiksi siten, että jostain tapahtumasta tai asiailtilasta – esimerkiksi tietystä ongelmasta, kriisistä tai ahdingosta – pyritään löytämään uusia perspektiivejä tai näkökulmia uudelleentulkitsemalla tilannetta puhujan kannalta edullisella tavalla. (Martin 2014, 94–96.)

mistä seuraa, että ne ovat vääjäämättä luonteeltaan monimielisiä, ilmentäen siten kilpailevia tulkintoja käsityksistä (Koselleck 2004, 84–85; Koselleck 1967, 86; Hyvärinen ym. 2003, 12; ks. myös Koselleckin käsitehistorian teorian kritiikistä Hyrkkänen 2002, 123–24). Käsitteet ovat siis jatkuvan määrittelykilvan ja vaihtoehtoisten uudelleentulkintojen kohteita, ja siksi ne ovat aina luonteeltaan kiistanalaisia. Käsitteiden tyyppien ja käyttötapojen muutokset tai muuntuminen puolestaan tapahtuvat siten, että ’käsitteen’ ja ’käsitetyn’ suhde kääntyy pääläelleen niin, että käsite ei enää mukaudu alkuperäiseen kohteeseensa (so. ’käsitettyyn’), vaan konstruktivistisesti ylittää käsitetyn (Koselleck 1967, 81–82, 91), tuoden siihen samalla jotain uutta. Eräs tällainen merkittävä muuntumisen ajankohta sijoittuu Koselleckin mukaan niin kutsutulle satula-ajalle (saks. *sattelzeit*) (1750–1850), jolloin spatiaaliset käsitteet temporalisoituivat: ne muuttuivat tilaa ilmaisevista käsitteistä aikaa ilmaiseviksi, tulevaisuusorientoituneiksi ja siinä mielessä moderneiksi käsitteiksi. Tämän *sattelzeit* -teesin mukaan topologiset, sosiaaliselta muodoltaan pysyvät ja paikalliset, toisin sanoen staattiset ja sykliset käsitteet, ovat muuttuneet ajankululle herkemiksi ’liikekäsitteiksi’ (mt.; Koselleck 1997, 19–23; Hyrkkänen 2002, 114–15, 128–29; ks. myös liikekäsitteen implikaatioista politiikalle sekä sen luokitteluille Palonen & Summa 1996, 12–13).

Tätä intellektuaalista taustaa vasten Palosen käsitehistoriallinen politiikkakäsitys, tai ”politiikan käsitehistorian tulkintaperspektiivi” (Palonen 2003, alaviite 1, 468) asettuu ymmärrettävämmäksi. Koselleckin teesi a) käsitteistä aina kiistanalaisina ja monimielisinä ’merkityssisältöjen kiteytyminä’ ja b) käsitteiden muuntumisesta syklisistä käsitteistä liikekäsitteiksi (temporalisaatio)³ on jättänyt oman jälkensä Palosen sekä käsitehistorialliseen orientaatioon että yleisemminkin hänen laajaan, toiminnalliseen ja perspektivistiseen tapaansa ymmärtää politiikka⁴. Näin ollen nojatessani tutkielmassani paloslaiseen sekä laajaan politiikkakäsitykseen että siihen kiinteästi kytkeytyvään käsitehistorialliseen tarkastelutapaan tukeudun samalla epäsuorasti koselleckilaiseen käsitehistorialliseen teoriaan.

Osuva kiteytys Palosen laajasta politiikkakäsityksestä saadaan, kun tarkastellaan hänen kuvaustaan historioitsija Quentin Skinnerin aate- ja käsitehistoriallisesta tutkimusmetodologiasta: ”Retorisena siirtona Skinnerin historiallinen ote politisoi spesifejä aikaisempia tulkintoja pitäen samalla silmällä uusilla tulkinnoilla operoinnin (politikoinnin) pelivaraa. Molemmissa suhteissa

³ Koselleckin keskeinen intellektuaalinen anti Paloselle on havainto, jonka mukaan aikaa ei voi havaita, ja sen vuoksi siitä on puhuttava vertauskuvallisesti. Toiminnan ajallisesta luonteesta on mahdollista puhua vain käyttämällä alun perin tilaan viittaavia käsitteitä ajallisessa merkityksessä. Juuri tätä Koselleck tarkoittaa temporalisoitumisen käsitteellään. Tästä näkökulmasta politiikka ei tule ymmärretyksi vain ajassa tapahtuvana, vaan myös ajalla pelaavana toimintana. (ks. Palonen 2008, 206–207.) Tällaiset poliittisen ajan teoriaa koskevat pohdinnat (ks. Palonen 2012, 205–15) ovat inspiroineet Palosen tapaa ymmärtää politiikka.

⁴ Palosen käsitys poliittisten käsitteiden kiistanalaisuudesta heijastuu esimerkiksi hyvin siihen, miten hän tulkitsee politiikan määrittely-yrityksiä: määritelmävaateella pyritään häivyttämään ”käsitteen radikaalia historiallisuutta ja monimerkitysisyyttä” (Palonen 2003, 467).

Skinnerin historialliset tutkimukset osoittavat hänen retoris-poliittista pelisilmäänsä ja -taitoaan.” (Palonen 1997, 134.) Tähän tiivistyy Palosen konseptio politiikasta toimintana: Skinner politikoi (tekee politiikkaa) politisoimalla (problematisoimalla; asian tekemisellä poliittiseksi) spesifejä aiempia tulkintoja, ja lingvistisesti keskeisintä on, että tämä on ymmärrettävä nimenomaan retorisenä siirtana tai peliliikkeenä. Siinä missä vaalit, puolueet tai kansanedustuslaitos (sektorikäsitys) on ’politiikkaa’, myös näitä tutkiva akateeminen polemiikki ja kädenvääntö itsessään (toimintakäsitys) on ’politiikkaa’. Näin myös konkretisoituu jo aiemmin mainittu seikka siitä, että politiikan aspektitulkinta tarkoittaa, että myös toimijan itsensä rooli on ymmärrettävä aktiivisena ’poliittisen’ erottamisessa ja tunnustamisessa. Niinpä vaikka Skinner kontekstoi ja purkaa ’kanonisoituja tulkintoja’ tutkijana, on hänen toimintansa silti ymmärrettävä läpeensä poliittiseksi, eikä neutraaliksi, puolueettomaksi tai objektiiviseksi (=epäperspektivistiseksi) politiikan yläpuoliseksi toiminnaksi.

Aiemmin sivutut politiikan tila- ja toimintakäsitteet liittyvät keskeisesti polit-variaatioiden luokitteluun, jonka Palonen suorittaa 1) siten, että yhtäällä on politiikan käsitteellistäminen muista elämänalueista erotettuna (tila), ja toisaalla sen kvalifointi sellaisena aktiviteettina, jota ei voida erottaa muista elämänalueista (toiminta) ja 2) siten, että toinen politiikan ulottuvuus koskee kahden eri politiikka-aspektin identifikaatiota, nimittäin tietyn ilmiön nimittämistä ensinnäkin poliittiseksi (politisoiminen⁵) ja toisekseen sellaiseksi operatiiviseksi toiminnaksi, jossa toimitaan jo politisoidulla alueella (politikointi⁶) (Palonen 2003, 470; ks. myös tämä sama luokittelu sovellettuna retoriikkaan Palonen & Summa 1996, 12–13). Siispä (Taulukko 1):

	tila	aika
nimittävä	polity (areena)	politisointi
operatiivinen	policy (linja)	politikointi

(Palonen 2003, 470).

Yllä olevaa taulukkoa voi lukea kahtalaisella tavalla siitä riippuen, katsooko politiikan tilallisena vai ajallisena ilmiönä. Ajallisuuden ja politiikan toiminnallisuuden kannalta sitä luetaan oikealta vasemmalle niin, että ”politiikkaa aktiviteettina määrittävät aikaa koskevat kriteerit ja luokitukset.” (mt., 471.) Ja kuten todettua, juuri tässä, poliittisen ajan teoriaan pohjautuvassa toiminnallisessa politiikan käsitystavassa näkyy Koselleckin vaikutus: käsitteiden temporalisoitumisen kannalta politiikka on etupäässä sellainen aktiviteetti, ”joka jakautuu

⁵ Politisoimisessa kysymys on ”performanssista, liikkeestä, jonka merkitys on itse esityksessä, ei sen ulkopuolella” (Palonen & Summa 1996, 12–13). Politisoiminen on sekä pelivaran hakemista sieltä, missä sitä ei konventionaalisesti ole katsottu olevan että pelivaran eli kontingenssin käyttöönottoa. Toisin sanoen kysymys on siis vanhojen katsantokantojen problematisoinnista ja uusien konstruomisesta. (Palonen 2012, 123, 210.)

⁶ Politikoinnissa kysymys on ”’pelinavausliikkeestä’, joka luo uusia mahdollisuuksia performatiiviselle toiminnalle” (Palonen & Summa 1996, 12–13). Politikointi on siirto, peliliike, joka tapahtuu jo politisoidulla alueella, jossa pelivaraa eli kontingenssia käytetään (Palonen 2012, 210).

politisoinnin ja politikoinnin aspekteihin, joiden tilallistavia rajatapauksia sekä polity että policy ovat” (mt.; ks. myös Palonen 2012, 210).

Kuinka sitten aiemmin mainittu kielipeleissä tapahtuva todellisuuden ’sanallinen luominen’, jonka voidaan esimerkiksi ymmärtää tapahtuvan juuri eritellyssä paloslaisessa politiikan toimintakäsitteellisessä ymmärtämistavassa, tarkalleen ottaen tapahtuu? Tämä on ennen muuta kielifilosofinen kysymys, johon on tarjottu politologisilta implikaatioiltaan varsin antoisia vastauksia. Tarkastelkaamme siis seuraavaksi, kuinka todellisuuden sanallinen luominen oikein tapahtuu ja kuinka todellisuuden ja kielen kiinteää vuorovaikutussuhdetta voidaan käsitteellistää.

2.3 Sanoilla tekeminen: puheaktiteoria

John L. Austinin (1975) kuuluisan argumentin mukaan puhuminen eli kommunikaatio on tekoja; kielenkäyttö on verbaalista tekemistä. Analyysi lähtee liikkeelle kommunikaation perusyksiköstä eli puheaktista: puhetoimitus on pelkän ajattelun sijaan sanomalla tekemistä. Ydinideana on, että puhetoimitus ei vain totea asiointilaa, vaan muuttaa sitä. Kysymys voi olla (anteeksi)pyynnöstä, kysymyksestä, kiitoksesta, raportista, lupauksesta, kastamisesta, käskystä, varoituksesta tai vaikkapa moitteesta. Näitä ilmaisuja, jotka sekä kuvaavat että esittävät jonkin teon, Austin kutsuu performatiiviksi⁷ erotuksena⁸ konстатиivista, jotka puolestaan ovat väitemuotoisia kuvauksia jostain. Performatiiviverbinä toimii esimerkiksi ’täten’, jolla ilmaistaan ilmaisun performatiivista luonnetta. (Austin 1975, 1–11.) Puheakti puolestaan voidaan jaotella kolmenlaiseksi aktiksi: lokutiiviseksi aktiksi (sellaisen ilmauksen tai lauseen muodostaminen, jolla on merkitys ja viittaussuhteet), illokutiiviseksi aktiksi (puhujan aie tai intentio; puhujan tarkoite, jolla saada kuulija tekemään jokin asia; voi olla väittämä, lupaus, käsky, julistus jne.), ja perlokutiiviseksi aktiksi (vaikutuksen tai efektin aikaansaaminen yleisössä: rohkaiseminen, vakuuttaminen, loukkaaminen jne.) (mt., 94–108).

Puheaktiteoriaa on myös kritisoitu (ks. ansiokkaista yhteenvedoista esim. Malaska 2016, 9–10; Matikka 2008, 58). Kritiikki liittyy keskeisesti puhujan (yli)korostettuun asemaan: kuulija tulkintoineen saattaa jäädä tällöin vaille riittävää huomiota. Erityisesti onnistumisehtojen on katsottu (esim. Muikku-Werner 1993, 57–59; ks. myös Searle 1976, 7–10) olevan sikäli keinotekoisia tai riittämättömiä (erityisesti illokuutioiden tarkastelussa ja luokittelussa), että niiden täyttymisestä

⁷ Performatiiveilla on lisäksi omat onnistuneisuusehtonsa, jotka määrittelevät puheaktin onnistumista tai epäonnistumista, joka on usein luonteeltaan asteittaista. Niiden mukaan on oltava sovittu tai konventionaalinen toimintatapa, jota noudatetaan ja jossa toimijat ja olosuhteet ovat asianmukaisia, mukaan luettuna osallistujien intentiot ja toiminnan tavat. Esimerkiksi avioliittoon vihkiminen tulee suorittaa kaikkien taiteen sääntöjen mukaan, jotta vihkimisessä suoritettavat performatiivit täyttävät onnistuneisuusehdot. (Austin 1975, 12–24.)

⁸ Tästä jyrkästä erottelusta Austin tosin myöhemmin luopui havaittuaan konстатиivien performatiivisuuden (ks. Austin 1975, luku XI).

huolimatta puheakti ja sen illokutiivinen sävy saattaa tulla väärinymmärretyksi tai -tulkituksi. Tästä näkökulmasta puheaktiteoria ei siis ota riittävässä määrin kuulijaa ja hänen toimijuuttaan eli puheteon suorittamisen kontekstia huomioon, vaikka saahan ilmaisu viime kädessä merkityksensä kuulijalta ja tämän tulkinnalta. On kuitenkin myös tulkintoja (esim. Levinson 1983, 237), joiden mukaan Austin tiedosti teoriansa mahdolliset ongelmakohdat korostaen sitä vuorovaikutuksellista kontekstia, jossa illokuutio esitetään sekä tämän vaikutuksia illokuution toimivuuteen. Vaikka puheaktitilanteen kontekstin väitetty huomiotta jättäminen on katsottu Austinin ajattelun heikoksi kohdaksi, samaa ei voi kuitenkaan sanoa seuraavasta historiallisen tekstin konteksti- ja merkitysteoreetikosta, joka työssään tukeutui muun muassa Austinin työhön, kuten seuraavaksi näemme.

2.4 Historiatieteellis-lingvistinen orientaatio: Quentin Skinner

Quentin Skinner yhdistelee omassa tutkimusstrategiassaan aate- ja käsitehistoriallista tutkimusotetta Austinin puheaktiteoriaan siten, että puhutun kielen sijaan tarkastellaan (historiallista) kirjoitettua kieltä: tekstit ovat tekoja siinä missä puhekin. Ja mikäli tiedämme kirjoittajan kontekstille ja sosio-kulttuuriselle ympäristölle ominaiset konventionaaliset illokutiiviset sävyt tai teot, voimme päätellä, mitkä mahdollisesti olivat kirjoittajan intentiot (tarkoitus) tekstiä kirjoittaessaan. Illokutiivisen sävyn tai teon ymmärtäminen on siis sama asia kuin kirjoittajan tarkoitusten ymmärtäminen. Näin intentiot selvittämällä selvitämme samalla kirjoittajan tekstilleen tarkoittaman merkityksen sekä sen, mitä kirjoittaja tekstissään (illokutionaarisesti) 'tekee'. (Hyrkkänen 2002, 177; Palonen 1997, 131.) Tekstin merkityksen ja intention – jotka siis käsitteellisesti nojaavat Austinin puheaktiteoriaan – lisäksi tulkittavan tekstin historiallista, intellektuaalista, kielellistä, poliittista ja ideologista aikalaistekstia tai -diskurssia tulee Skinnerin mukaan kartoittaa tarkastelemalla muiden aikalaistekstien normatiivista (so. konventionaalista) tapaa käyttää tiettyjä käsitteitä ja argumentteja. Näin toimiessamme ”emme ainoastaan tajua, millaisia argumentteja he esittivät vaan myös, millaisia kysymyksiä he asettivat ja miten he niihin pyrkivät vastaamaan, ja missä määrin he hyväksyivät ja tunnustuvat tai kyseenalaistivat ja kiistivät tai jopa poleemisesti sivuuttivat poliittisen keskustelun vallitsevat oletukset ja konventiot” (Skinner 1978, xiii-xiv). Samalla ehkäistään, tai paloslaisittain ”retorisella siirrolla tai operaatiolla puretaan” sekä anakronismeja että kanonisoituja tulkintoja (ks. Palonen 1997, 134–36), siis ajatusta siitä, että on olemassa tiettyjä perenniaalisia kysymyksiä, joihin tietyt klassikot voivat antaa vastauksia ilman, että aikalaistekstiin kiinnitetään sen suurempaa huomiota. Tämän ajattoman filosofian kritiikkensä Skinner omaksui historianfilosofi R.G. Collingwoodilta ('kysymysten ja vastausten logiikka'), jonka teesin mukaan historialliset, ajattomiksi oletetut kysymykset ovat oikeasti alituisessa historiallisen muutoksen tilassa siinä missä näihin ihmisten antamat vastauksetkin (Koikkalainen & Syrjämäki 2007; Palonen 1997, 124, 128).

3. METODOLOGIA JA TEORIA: VALINNALLISET JA RAJAUKSELLISET PERUSTELUT

Soveltamani teoreettinen apparaatti osoittaa, että hyödynnän tutkielmassani niin historiatiedettä, filosofiaa kuin valtiotiedettäkin. Näin tutkimusstrategiaani voisi kuvata sellaiseksi historialliseksi lingvistiseksi politologiaksi, jossa historian osuus koskettaa aineistoa ja metodiikkaa, (kieli)filosofia ja politologia puolestaan teoriaa ja käsitteellistä lähestymistapaa. Tarkemmin sanottuna hyödynnän niin käsite-, aate- ja poliittista historiaa, kielitiedettä ja -filosofiaa kuin politiikan tutkimustakin sekä empirian (aineiston) että ennen muuta teorian tasolla. Ylimalkaan katson, että politologia on paikka paikoin hyvinkin tiiviissä yhteydessä historiatieteeseen ja filosofiaan (kuten niin ikään historia ja filosofiakin ovat keskenään), ja tutkielmaani voi pitää sekä sen puolesta argumentoivana esityksenä että tämän osoittavana puheenvuorona laajempaan, tieteidenvälisyyttä koskevaan keskusteluun.

Se, että aineistoni on menneisyyttä koskevaa, ja se, että käyttämäni teoria linkittyy erittelemälläni tavalla kielitieteelliseen käännteeseen yleisesti ja puheaktiteoriaan erityisesti, ohjaa luontevasti kohti käsitehistoriallista tutkimusotetta, jonka avulla (metodina) on mahdollista yhdistää edellä mainittu laaja, tieteidenvälisyyttä henkivä tutkielmaprojektini, kuten sekä tukeutumani teoria teoreetikkoineen (erityisesti Skinner ja Palonen) että tutkielmani yhdessä osoittavat. Käsitehistorian myötä myös muut historiatieteen alat, lähinnä sosiaali- ja aatehistoria teorioineen ja metodologioineen vaikuttavat tapaan, jolla käsitteellistän aineistosta tekemiäni havaintoja. Sillä onhan ”käsitehistorian aatehistoriallinen anti... siinä, että se voidaan ymmärtää käsittämisen historiaksi. Näin sen yhteys inhimilliseen ajatteluun ja toimintaan säilyy paremmin kuin jos käsitehistoria ymmärretään käsitteiden omalakisena historiana”. (Hyrkkänen 2002, 112.) Näin ollen sikäli kuin pyrin ymmärtämään aineistoni historiallisten toimijoiden tapoja ’käsittää’ – mikä taas on, kuten todettu, edellytys toiminnan ymmärtämiselle – tukeudun samalla myös aatehistorialliseen ’antiin’⁹. Lisäksi aineistonani ovat sanat ja tekstit, joiden käyttöyhteys on evidenssiä sanojen merkityksestä (Hyrkkänen 2002, 116–17). Tutkin siis ”poliittisesti ja sosiaalisesti merkittävien käsitteiden käyttöä, siis sitä, miten niiden käyttäjät ovat käsitteitä käyttäessään tulleet tavallaan määritelleeksi näitä käsitteitä, ja lopulta sitä, miten käsitteiden käyttäjät ovat käsittäneet asioita.” (mt., 117). Tästä näkökulmasta käsitehistoria on sellaista ”kokemisen historiaa”, jonka tavoitteena on käsittää se, millä tavoin historialliset toimijat ovat ”käsittäneet kokemisensa ja olemisensa”.

⁹ Tässä katson Hyrkkästä (2002) seuraten käsite- ja aatehistorian tulevan hyvin lähelle toisiaan ’käsittämisen’ toimiessa yhdistävänä linkkinä. On kuitenkin huomautettava, että sekä filosofisen lähestymistavan että historiankirjoituksen tradition parissa käsitehistoria ja sen teoria on kiistelty aihe. Eräs kiistan kohde on juuri se, missä suhteessa käsitehistorian tulisi olla aate- tai sosiaalhistoriaan (Hyvärinen ym. 2003, 13).

Käsitteiden muutokset puolestaan kielivät niille ikään kuin oikeutuksensa antaneiden kokemusten muutoksesta, ja juuri tuon kokemuksiin linkittyvän käsiteellisen muutoksen erittely on käsitehistoriallisen metodin tehtävä. (mt.) Tästä on mitä erinomaisimmin tutkielmassani kyse: erittelen sen kokemuksen muutosta, joka on osaltaan vastuussa käsiteellisestä muutoksesta. Siten ymmärrämme paremmin, kuinka sisällissotakäsitteellistyksen ovat muuttuneet. Näin luon myös historiatieteellisesti uskottavan perustan sille, että voin myöhemmin sekä liittää tapahtumiin politologisia merkityksiä että samalla selittää niitä politologisella käsitteistöllä.

Samaan tapaan Quentin Skinnerin painottaa – Hyrkkäsen (2002, 134) tulkinnan mukaan – että kielen ja todellisuuden suhde on viime kädessä käsiteellinen niin, että ”ihmisten toiminnan ymmärtäminen edellyttää heidän kielenkäyttönsä, ’sanastonsa’, ymmärtämistä, koska tuo sanasto määrittää toimintaa.”¹⁰ On kuitenkin pantava merkille, että vaikka tämä sanasto on toimintaa määrittäessään omiaan raajamaan mahdollisia toimintoja ja ajattelutapoja, toiminnan ja ajattelun luovuuden ulottuvuutta ei tule aliarvioida (mt.). Kielen ja asiaintilojen käsiteellistä suhdetta ei siis tule ymmärtää liian deterministisenä: toimijoilla on aina pelivaraa, eikä kontingenssia siten tule koskaan laskea ulos kuviosta.

Edelleen Skinnerin ajatuksena ”on käyttää puheaktiteoriaa historialliseen ja politologiseen tutkimukseen analysoimalla kirjoittajien retorisia siirtoja ja niiden merkitystä aikalaisteksteissä” (Palonen & Summa 1995, 16) ja siten tutkia toimijuutta reaalihistoriallisissa puheaktitilanteissa. Skinner on siis sitoutunut – Palosen (mt., 129–30; Palonen 2012, 125–27) tulkinnan mukaan – toiminnalliseen konseptioon politiikasta, jossa politiikan teoria tai teoretisointi ymmärretään ’oikean’ politiikan reflektointina. Tämä tarkoittaa mitä osuvimmin mainittua toimijuuden tutkimista reaalihistoriallisissa puheaktitilanteissa: ”voimme tuskin väittää tutkivamme poliittisen teorian historiaa, ellemmme ole valmiita kirjoittamaan sitä reaalisenä historiana, ts. todellisen toiminnan raportointina.” (Skinner 1974, 99). Pitkälti tähän samaan pyrin tutkielmassani: tarkastelen muun muassa aikalaistekstien avulla Suomen sisällissotatulkintojen ja -käsitysten sekä perlokuutioita (efektejä kuulijoissa) että ennen kaikkea illokuutioita (eli puhujien aikeita ja intentioita) poliittisen toimijuuden näkökulmasta – siis sellaisesta historiallisuudesta kunnioittavasta näkökulmasta (ks. Palonen 2012, 125–27), jossa poliittinen ajattelu ymmärretään skinnerilaisittain toiminnaksi. Poliittisen ajattelun ilmaukset, esimerkiksi Hobbesin Leviathan, on tästä näkökulmasta ymmärrettävä tavoitteellisina ja retorisisina puheenvuoroina aikansa poliittisiin ongelmiin ja tapahtumiin, ja juuri

¹⁰ Samalla havaitaan tällaisen käsitehistorian edellyttämän kielen-todellisuussuhteen likeisyys jälkistrukturalistisiin ajattelutapoihin, joissa kielen todellisuutta muodostavalla ulottuvuudella on yleisenä teoreemana keskeinen sija. Tässäkin kohdin on kuitenkin pantava lisäksi merkille, että myös kielen ja todellisuuden suhde (ts. käsitteen suhde kieleen tai kielen suhde ajatteluun, kokemuksiin tai tapahtumiin) on kiistelty aihe käsitehistorian teorian piirissä (ks. Hyvärinen ym. 2003, 13).

siinä mielessä poliittiseksi toiminnaksi tai poliittisesti toimimiseksi. En kuitenkaan tarkastele näitä sisällissotalausumia väitteinä, joiden pätevyyttä (so. totuusarvoa) sellaisenaan arvioisin, vaan skinnerilaisittain (ks. Palonen 1997, 132) siirtoina retorisessa pelissä, siirtoina argumentaatiossa, siis viime kädessä wittgensteinilaisittain siirtoina kielipeleissä.

Kaikesta tähän mennessä sanotusta käy siis ilmi, että omaksun politiikan toimintakäsitteen kahtalaisessa, hieman toisistaan eroavassa, mutta samalla toisiaan täydentävässä merkityksessä lähtökohdakseni tarkastellessani Suomen sisällissotatulkintoja. Ensimmäkin politiikan toimintakäsite (erityisesti 'politisointi' ja 'politikointi' -ulottuvuudet) on osa aiemmin eriteltyä Palosen politiikan aspektitulkintaa, jonka mukaan poliittisuus voi periaatteessa ilmetä millä tahansa elämän osa-alueella olettaen, että se luetaan esiin. Toiseksi viitataan politiikan toiminnallisuudella Skinnerin edellä eriteltyyn tapaan nähdä tai tulkita poliittinen ajattelu toimintana. Sovellan näitä käsityksiä aineistooni koskien sisällissotakäsitteellistyksiä ja -tulkintoja, ja niitä apuna käyttäen luen esiin ne puheteot, joilla sisällissotatulkintoja ja -käsitteellistyksiä sekä niitä koskevia käsityksiä luotiin, samalla olettamatta näiden sisällissotakäsitteellistyksien olleen mitään yksiselitteistä tai muutoinkaan sijainneen käsitteellisen monimielisyyden ulkopuolella. Nämä puheteot sekä niiden sisältämä ajattelu ja niillä suoritettut poliittiset retoriset operaatiot ovat juuri poliittista toimintaa sanan osuvimmassa, sekä paloslaisessa että skinnerlaisessa merkityksessä. Edelleen nämä tavat, joilla sisällissotaa koskevia tulkintoja luotiin puhetekojen avulla osana poliittisesti toimimisen prosesseja, olisivat kenties jääneet merkityksettömiksi, jos olisin rajoittautunut vain politiikan tilakäsitykseen, sillä näin toimiessa politiikan aikakategoriat (politikointi, politisointi) olisivat jääneet toissijaisiksi politiikan tilakategorioihin (policy, polity) verrattuna. Politisointi ja politikointi -ulottuvuudet tavoittavat tilakategorioita paremmin sekä puheaktiteorian että Skinnerin aate- ja käsitehistoriallisen metodologian oletaman toiminnallisuuden ja siihen kätkeytyvän, toimijain omaavan pelivaran sekä käsitteellisen kontingenssin (ts. ne tavoittavat performatiivisuudessaan paremmin kielen ymmärtämisen resurssiksi). Sitä paitsi on vaikea nähdä, kuinka sisällissodan toimijat olisivat kyenneet tilakategorioiden mukaisesti erottamaan poliittisen toimintansa, osallistumisensa ja ajattelunsa muista elämänalueista, etenkin kriisin intensiivisimmissä vaiheissa (ks. esim. poliittisesta leirikulttuurista Hentilä 2018, 142–48). Niin kokonaisvaltaisella tavalla vuoden 1918 sota ja siihen liittyvät tapahtumat vaikuttivat sen osapuoliin, kuten laaja aiheita koskeva yhteiskunta-, sosiaali-, talous-, poliittinen- ja aatehistoriallinen tutkimus osoittaa. Näin ollen politiikan aikakategoriat ja politiikan toimintakäsite ylimalkaan sopivat paitsi teoriani keskinäiseen yhteensovittamiseen, myös aineiston tulkintaan tilakategorioita paremmin. Näistä syistä valitsin inklusiivisemmän politiikan toimintakäsitteen teoreettiseksi lähestymistavakseni tilakäsityksen kustannuksella. Ylipäänsä näen sillä – Palosta (2012, 181) seuraten – tilakäsitykseen verrattuna

suurempaa potentiaalia uusien politiikassa toimimisen, vaikuttamisen ja kantaa ottamisen muotojen kartoittamisessa: esimerkiksi nuorisotutkija voi lähestyä nuorisoa politiikan toimintakäsitteestä käsin ja huomata, ”kuinka väitetty nuorten epäpoliittisuus tarkoittaa vain etabloituneiden poliitikkojen tapaa väheksyä nuorten omia arvostuksia ja politiikkakäsityksiä.” (Paakkunainen osa 4, 2020)¹¹.

Näiden uusien poliittisesti toimimisen paikkojen ja muotojen muutosten ilmentymisen voi kytkeä aiemmin luonnehdittuun kulttuuris-perspektivistisen tulkitsemisen (analyytikon/tulkitsijan/havainnoijan suhteellisuus) tendenssinomaiseen nousuun. Sikäli kuin tällainen maailman muutostila otetaan annettuna, ja sikäli kuin tämän seurauksena myös poliittisesti toimimisen tavat, paikat ja muodot tosiaankin ovat muutostilassa, retoriset ja käsitehistorialliset tutkimusorientaatiot tarjoavat varsin lupaavan tavan ymmärtää politiikkaa (ks. Koikkalainen 1997, 63) olettaessaan käsitteellisen monimielisyyden ja toiminnallisen mutta inklusiivisen politiikkakonseption sekä kartoittaessaan käsitteellistä muutosta ja jatkuvuutta. Tässä mielessä niin historiallinen aineistoni kuin aiheenikin sopivat erinomaisesti retorisen ja käsitehistoriallisen politiikantutkimuksen kanssa yhteen, tullen samalla poliittisesti toimimisen tapojen, paikkojen ja muotojen (muodon)muutoksen näkökulmasta perustelluiksi¹². Jos siis tutkija haluaa ymmärtää aikamme (tai menneen ajan) poliittista todellisuutta ja sen sisältämiä ilmiöitä, on perusteltua kääntyä käsitehistoriallisen metodin tai tutkimusorientaation puoleen.

Entäpä millä tavalla tällainen historiatieteellinen orientaatio on ylipäänsä hyödyllistä politiikan tutkimukselle (tai toisinpäin)? Tätä olen yrittänyt perustella tukeutumalla sekä Skinnerin että Palosen ajatteluun, joissa yhdistyvät politologinen kysymyksenasettelu (käsite)historiatieteelliseen metodologiaan ja aineistoon. Olen tutkielmassani argumentoinut sen käsityksen puolesta, että politologisesti mielenkiintoisia ilmiöitä voidaan havaita – ja tavallaan pakostakin havaitaan, sillä kaikki lähdemateriaali ja -aineisto on aina historiallista – myös historiallisesta aineistosta ja toimijoista, ja tämä ei ole tärkeää vain politologian teoriajargonin

¹¹ Sikäli kuin politiikka ymmärretään paloslaisittain miksi tahansa inhimillisen elämän aspektiksi, uhkaako siitä tulla käsite, joka kaikkea tarkoittaessaan ei oikeastaan tarkoita mitään (ks. Immonen 2016, 16)? Sillä ”Poliittisten ja ei-poliittisten ilmiöiden erottaminen toisistaan on muuttunut merkityksettömäksi silloin kun tunnustetaan, että minkä tahansa ilmiön poliittinen aspekti tunnustetaan aikaisempaa paremmin” (Palonen 2008, 213). Mikä täten siis on se mielekäs käsitteellinen erottelukriteeri, jonka nojalla ’politiikka’ on ylipäänsä ’jotain’, jostain muusta asiasta eroteltuna kokonaisuutena? Yleensä käsitteet saavat merkityksensä muihin käsitteisiin suhteutettuna: käsite x on jotain, mitä käsite y ei ole, ja toisinpäin. Näin käsitteet x ja y ovat toisistaan eroteltavissa. Mutta jos kaikki on politiikkaa – ’kaiken’ sisältäessä tässä tapauksessa aina sellaisen aspektin, joka on tulkittavissa poliittiseksi – politiikan käsite menettää mielekkyytensä analyttisena eli erottelukykuisenä käsitteenä, tai ainakin käyttäjä joutuu kulloinkin spesifioimaan tarkkaan, mitä hän sillä tarkoittaa. Toisaalta vaikka näin olisikin, jo aiemmin sivuttu Palosen oma politiikkakategorisointi tekee sellaisia analyttisiä erotteluja politiikka -sateenvarjokäsitteen alla, jotka ovat omiaan helpottamaan poliittisten ilmiöiden ulottuvuuksien käsitteellistä analyysia.

¹² On huomattava, että poliittisesti toimimisen tavat olivat myös Suomen sisällissota-aikoina (1900-luvun alkupuolella ja osin myös 1800-luvun loppupuolella) muutoksessa: äänioikeus laajeni, demokratia vakiintui sekä paikallis- että valtakunnantasolla, yhdistystoiminta lisääntyi räjähdysmäisesti, lakot ja muut luokkaperustaiset protestimuodot lisääntyivät sekä lehdistö laajeni ja nousi aina vain merkittävämmäksi poliittiseksi toimijaksi luku- ja koulutustason noustessa. Lyhyesti sanottuna: kansalaisyhteiskunta muodostui uusine poliittisesti toimimisen tapoineen.

kannalta (siis sen kannalta, tukeeko historiallinen evidenssi jotakin politiikkakäsitystä tai -määritelmää tai politiikan teoriaa vai ei) vaan myös historiatieteen itsensä kannalta: voimme lisätä tietämystämme historiallisten toimijoiden tavoista toimia poliittisesti ja siten lisätä tietämystämme noiden tapahtumien historiallisesta luonteesta – siitä, mikä oikein tapahtui ja miksi, ja millä seurauksin. Toisin sanoen käsitehistoria auttaa hahmottamaan tapahtumahistoriaa (ks. Hyvärinen ym. 2003, 11), ja tutkielmani tapauksessa erityisesti Suomen vuoden 1918 sotaa. Parhaimmillaan voimme havaita, mitä jokin historiallinen tapahtuma tarkoittaa nykypäivän kannalta ja toisaalta miten se näkyy nykypäivässä, kuten esimerkiksi Suomen sisällissota edelleen näkyy, tai jopa, miten se polkuriippuvuudenomaisesti ehdollistaa nykypäivää. Ja sikäli kun tämän kaiken voi suorittaa projisoimatta omia ennakkokäsityksiään menneisyyteen – mihin Skinner tarjoaa metodologioineen joitakin varteenotettavia eväitä – on jo päästy varsin pitkälle. Siispä, kuten Pauli Kettunen (2005, 3) asian ilmaisee: ”käsitehistoriallisessa politiikantutkimuksessa historiallisuus on poikkitieteellinen periaate eikä vain historioitsijoiden erityisanti tieteenalojen yhteistyössä”. Tutkielmani kuuluu ehdottomasti tähän kategoriaan.

Kaikkienensa siis hyödynnän Austinin, Palosen sekä Skinnerin toisiinsa osin nivoutuvaa teoreettista ja metodologista ainesta – 1) puheaktiteoriaa, 2) laajaa, perspektivististä ja toiminnallista politiikkakäsitystä ja 3) aate- ja käsitehistorian teoriaa ja metodia – siten, että niitä omiin spesifeihin tutkimustarkoituksiini syntetisoiden omaksun heitä kaikkia yhdistävän kielen resurssina -lähtökohdan (ks. Palonen 1997, 128, 142), jonka mukaan käsitteet ja kieli ylimalkaan ovat sellaisia työkaluja, jotka kuuluvat elimellisesti ei vain kielellisesti toimimiseen (wittgensteinilaisessa merkityksessä), vaan myös poliittisesti toimimiseen. Kun kieli täten ymmärretään sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti sekä resurssina että toimintana (ensin mainittu on jälkimmäisen implikaatio), tulisi siihen kiinnittää huomiota historiaa ja politiikkaa tutkittaessa, aivan kuten mainitut teoreetikot ovatkin tehneet. Sovellankin tätä kielen resurssitulkintaa ja toimintafunktiota sisällissotatulkintoihin ja -käsitteellistykseen osoittaakseni tutkimustehtäväni pohjalta sen, kuinka politiikka (paloslaisessa merkityksessä) on puheessa ja kirjoitetussa tekstissä tapahtuvia (retorisia) tekoja: kritiikkejä, politisoiteja, arvioiteja, politikointia, aloitteita, polemisoiteja, päätöksiä, hyväksymisiä, (uudelleen)luokittelua, arvottamista jne. Olettaessani politiikan tällä tavoin puheteoiksi, keskityn tutkielmassani siis jäljittämään toimijoiden tarkoituksia (illokuutio) sekä niiden seurauksia (perlokuutio) osana poliittisia kielipelejä. Samalla tulen kiinnittäneeksi huomiota näiden pelien itsensä muodostumiseen. Kaiken hyödyntämäni teorian taustalla alati kulkevana ydinajatuksena on, että kieli, sanat ja käsitteet ovat tutkijalle samaan aikaan sekä apuvälineitä että tutkimuksen kohteita. Kenties tämän kaiken seurauksena ymmärrämme myös jotain uutta sisällissodasta itsestään – kenties lisäämme ymmärrystämme siitä, kuinka sisällissotakäsitteellistykset olivat, kuten ne hypoteesini

mukaan ovat, puheessa ja teksteissä tapahtuvia retorisia tekoja, joilla oli tietyt päämäärät eli tavoitteet, yleisöt, taustaoletukset sekä käytännölliset seuraukset. Mitä sitten tiedämme jo Suomen sisällissodasta niiltä osin, kun kysymys on tutkielmani teoria- ja metodologia-annin kannalta relevantista tutkimuksesta?

3.1 Aiemmasta sisällissotakäsitteellistyksiä koskevasta tutkimuksesta

Sisällissotaa määrittelemästäni kielitieteellisestä käänteestä, siis esimerkiksi retoriikasta, käsitehistoriasta ja puheaktiteoriasta käsin lähestyvää tutkimusta, joka käsittelisi sodan pääasiallisten osapuolten konfliktikäsitteellistyksiä ja -tulkintoja esimerkiksi paloslaisittain tai skinnerilaisittain poliittisesti toimimisena tai vaihtoehtoisesti austinilaisittain puhetekoina, ei ole juurikaan tutkittu, ja tässä suhteessa tutkielmani paikkaakin pienoista tutkimusaukkoa. Erityisesti sellaiset historialliset lingvistisen politologian tutkimukset, jotka erittelevät sisällissotakäsitteellistyksiä ylipäänsä jostain kielellisen käänteen teoria- ja metodologiaperustasta käsin, ovat vähissä.

Joka tapauksessa erityisesti historiatieteen alalla on tehty sekä kielellisestä käänteestä että sosiaalisesta konstruktivismista inspiraatiota hakevaa ylirajaista ja vertailevaa käsite- tai diskurssihistoriallista tutkimusta koskien sisällissodan osapuolten tapaa käyttää, määrittellä ja ymmärtää poliittisia käsitteitä (Ihalainen 2017; 2018; 2019a; 2019b; 2019c). Vaikka tässä lähestymistavassa on eronsa omaani, yhteisenä ydinajatuksena on perusväite ”poliittisten keskustelun tapojen, ajattelun ja fyysisemmän toiminnan välisen vuorovaikutuksen ymmärtämisen tärkeydestä...” (Ihalainen 2019b). Kuten sitaatista käy ilmi, tällaisena erona on lähinnä Ihalaisen valitsema diskurssiteoreettinen (keskittyminen sosiaalisiin ja diskursiivisiin keskustelun tapoihin) ja toisaalta hyödyntämäni puheaktiteoreettinen (keskittyminen puheella itsellään asioiden tekemiseen) lähestymistapa. Rajauksien suhteen erot ovat toki merkittävät, erityisesti ylirajaisuuden ja vertailevan otteen osalta. Kaikkinensa tällainen sisällissotatutkimus on kuitenkin käytännössä olematonta mittaluokaltaan (Ihalainen 2019c, 4).

Samaten sisällissotaa sekä sen osapuolia puhetaiponeen ja käsitteiden käyttötaponeen on tutkittu lehtihistorian kannalta (esim. Matikainen 2018; Manninen 1982; Kiiskilä 2010) mutta näissä tapauksissa teoreettiset kytkennät kielitieteellisen käänteen virtauksiin jäävät ilmaisematta, vaikka onkin todettava, että varsinkin Mannisen asettama tutkimustehtävä tai kysymyksenasettelu näyttää ’taustaolettavan’ varsin selvästi austinilaista käsiteapparaattia: ”... tässä tutkimuksessa kysytään, miten valkoiset vuonna 1918 sotapropagandaansa tekivät eli millaisia olivat ne kielikuvat, sanonnat ja sanat, joilla he pyrkivät vuoden 1918 sodan aikana ihmisten asenteisiin ja mielipiteisiin vaikuttamaan, ja miten heidän kielenkäyttönsä vastasi tapahtumien todellista kulkua.” (Manninen 1982, 2). Tutkitaan siis sitä, kuinka valkoiset sotapropagandaansa *tekivät*, ja tähän liittyen sitä, millaisia olivat ne *sanat eli ilmaisut*, joilla ihmisten asenteisiin ja mielipiteisiin *vaikutettiin*. Oletus

siis on, että sotapropagandaa tehtiin sanoilla, joilla oli vaikutuksensa (perlokuutionsa) yleisöön. Toisaalta kielenkäytöllä ei ensisijaisesti oleteta olevan todellisuutta muokkaavaa, muovaavaa tai sitä rakentavaa merkitystä sinänsä, vaan ennemminkin oletetaan kielen ja todellisuuden vastaavuussuhde eli korrespondenssi: kysytäänhän, miten propagoitsijoiden kielenkäyttö *vastasi* tapahtumien *todellista* kulkua, eikä sitä, miten kielenkäyttö oli osaltaan vastuussa tuon todellisuuden rakentumisesta. Tämä on omiaan tekemään pesäeroa kielitieteelliseen tai konstruktionistiseen orientaatiooni.

4. ANALYYSI: SUOMEN SISÄLLISSOTA 'VAPAUSSOTANA', 'LUOKKASOTANA' JA 'KANSALAISSOTANA'

4.1 Aineistosta

Aineistoksi olen valinnut joitakin aikalaissanomalehtiartikkeleita sekä -otteita ja historiallisia dokumentteja, kuten julkisia esiintymisiä (mm. puheita) ja tekstejä. Kohteiksi valikoitui ja rajautui sellaisia aikalaispuheenvuoroja, jotka on tulkittavissa relevanteiksi ja kiinnostaviksi teoriani, metodologiani ja tutkimuskysymysteni kannalta – tulkittavissa esimerkiksi sellaisiksi puheakteiksi, joilla oli konstruktionismin mukaisesti sekä todellisuuden tilaa selittämään pyrkivä että samalla sitä muuttamaan, muokkaamaan ja tavalla tai toisella rakentamaan pyrkivä tarkoitus. Populaarikulttuurin tuotteet, kuten sanomalehdet, ovat tästä konstruktionistisesta näkökulmasta tarkasteltuna tarkoituksenmukainen valinta aineistoksi, sillä ovathan ne keskeinen osa sosiaalisen ja poliittisen todellisuutemme rakentumisen ja tuottamisen prosessia, etenkin aikanaan 1900-luvun alkupuoliskolla. Tulkitsen siis nämä kirjoitetut tekstit Skinneriä seuraten aikansa poliittisiin kiistoihin osallistuvina puhetekoina. Ajallisesti lähteiden rajaus mukaili luontevasti sisällissotakäsitteellistyksien analyysin aikarajauksia – joita olen perustellut toisaalla (ks. luku 2) – keskittyen siten sisällissotaan ja sen aivan lähivuosiin sekä aikaan hieman ennen toista maailmansotaa ja pieneltä osin sen ajalle. Aineisto on sikäli edustava, että mukaan on otettu niin punaisten kuin valkoistenkin näkökulma, mikä on edelleen itse analyysin tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta yhdenmukainen valinta. On huomattava, että suurin osa aineistosta on luonteeltaan yksipuolista sikäli, että niissä sitoudutaan tiettyihin taustaoletuksiin ja poliittisiin agendoihin/argumentteihin. Tutkielman kysymyksenasettelun kannalta tämä on silti hyvä asia: sikäli kuin tarkastelen tapaa, jolla sisällissotakäsitteellistyksiä luotiin puhetekojen avulla osana poliittisesti toimimisen prosesseja, on syytäkin valita sellaista aineistoa, jossa tämä poliittisesti toimiminen ilmenee ja jossa ilmenevä kirjoittelu on siinä määrin arvottavaa (so. 'puolensa valitsevaa'), että se on ymmärrettävissä aikansa poliittisiin ongelmiin vastaamaan pyrkiväksi (poliittiseksi) toiminnaksi. Käytän siis aineistoani tutkimuskohteena sellaisenaan; en pyri sen avulla kertomaan objektiivisia totuuksia siitä riippumattomista ilmiöistä. Tämä on edelleen täysin yhdenmukaista valitsemani tutkimusstrategian sekä sen taustaoletusten ontologisten ja epistemologisten sitoumusten kannalta.

Kuljetan aineistoni rinnalla alan tutkimusartikkeleita ja -kirjallisuutta luodakseni aineisto-otteilleni ymmärrettävän ja helposti lähestyttävän kontekstin, josta käsin otteet tulevat ymmärretyiksi teoriani ohella myös historiallisesti luotettavasta empiirisestä tutkimustiedosta käsin.

4.2 Vapausota – puolustautumisen, vapauttamisen ja puhdistautumisen puhetta

Esittelemäni teorian nojalla voidaan olettaa, että historialliset, luonteeltaan poliittiset käsitteet, kuten Suomen itsenäistymisen jälkeiselle kriisille annetut nimet, kuvaavat lanseeraajiensa käsitystä siitä todellisuudesta, jossa he elivät. Samalla nämä käsitykset, kiteytyttyään käsitteiksi, ohjasivat osaltaan käsittäjiensä toimintaa ja valintoja. On kuitenkin turha liioitella niiden staattisuutta tai kaikenkattavuutta; käsitteet ovat pohjimmiltaan kontingenteja niin, että toimija voi muotoilla niitä uudelleen tavalla, joka voi poiketa suurestikin aikaisemmasta merkityksestä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että käsitteiden aikaisempi merkityshorisontti katoaisi tyystin. Tämä kehitys voidaan nähdä, muiden ohella, esimerkiksi valkoisen Suomen hellimässä konfliktikäsitteellistyksessä – vapaussodan käsitteessä.

4.2.1 Sosialistit turmeltuneina venäläisinä tai venäläismäisinä epäsuomalaisina

Vapaussodan käsitteellinen ja narratiivinen perusta luotiin osittain jo ennen sisällissodan syttymistä (Manninen 1982, 221). Narratiivi perustui ennen muuta porvari- ja oikeistopiirien näkemykseen, jonka mukaan vasemmisto – sosialistit, kommunistit ja sosiaalidemokraatit – omasi sellaista bolševikki- eli venäläismielisyyttä, joka uhkasi maan omaleimaista kansallista kulttuuria ja siten viime kädessä kaikkia sellaisia aatteellisia nationalistisia suuntauksia, joiden käytännölliset poliittiset implikaatiot johdattelisivat maata itsenäisyyteen (mt., 165–66, 221). Tämä osin harhaanjohtava käsitys perustui analogiaan, joka vedettiin valkoisten tulkinnassa kotimaisen sosialismin ja marraskuun 1917 bolševikkivallankumouksen välille niin, että suomalaisten sosialistien ei ideologiselta ajattelultaan katsottu juurikaan eronneen venäläisistä aatetovereistaan, eivätkä he siten oikeastaan välittäneet siitä, mikä isänmaan kohtalo itsenäistymisen osalta tulisi olemaan. Se, että sosialismin mukaiset yhteiskunnalliset ja poliittiset reformit toteutettaisiin, riittäisi suomalaisille sosialisteille; itsenäisyys oli sivuseikka. Tämä näkemys aliarvioi suomalaisen sosialismin ja vasemmistopiirien nationalistisen perusajattelun, jossa yhdistyivät, toisin kuin kansallismieliset antoivat ymmärtää, sosialismi ja kansallinen itsenäisyys. Sosialistien tavoitteena ei siis ollut Suomen liittäminen Venäjään (Haapala 2018, 40–41; Saarela 2018, 257). Toki esimerkiksi se, että punaiset turvautuivat elintarvikkeiden ja aseiden takavarikoinnissa – jonka paikalliset punaiset elintarvikelautakunnat olivat muodollisesti hyväksyneet syksyllä 1917 – paikka paikoin venäläisten sotilaiden apuun oli omiaan luomaan sellaiset olosuhteet, jossa toiminta vaikutti porvariennäkökulmasta vieraan vallan hyökkäykseltä osoittaen samalla bolševikkien ja punaisten entistä tiiviimmän yhteyden (Siltala 2018, 56; ks. myös Manninen 1982, 177–79).

Edelleen porvariston ja oikeiston tulkinnan mukaan bolševismi vaikutti punaisiin niin voimakkaasti, että he jopa muuttuivat venäläismäisiksi epämiehiksi, kuten Juhani Aho asian muotoilee: ”Ja kuitenkin he [punaisten] eivät olleet suomalaisia, eivätkä myöskään miehiä -- Miten heistä saattoi tulla punaryssiä, sitä en koetakaan ratkaista muuten kuin kieltämällä heidän

suomisyntyisyytensä.” (Helsingin Sanomat 25.5.1918, 5–6). Mannerheimkin muisteli jälkeensä, kuinka pohjalaiset olivat kutsuneet punaryssiksi ”meidän omia punaisiamme” (Ylikangas 1998). Kun sosiaalidemokraattinen puoluejohto ei irtisanoutunut punakaartien ja venäläisten syksyllä 1917 yleisesti ja yleislakon aikana erityisesti suorittamasta ‘terrorista’ – jolla viitattiin mm. takavarikkoihin, paikalliseen aseelliseen järjestäytymiseen, moraalittomuuteen ja yleiseen laittomuuteen – ei sitä katsottu porvaristossa vain kansakunnan häpäisemiseksi vaan ennen muuta osoitukseksi siitä, että jokin ulkoinen voima, ’vierasperäinen saastutus’, oli syynä tähän moraalikatoon (Siltala 2018, 61). Vierasta vaikutusta kuvattiin myös varsin roisein sanankääntein niin, että SDP:n johto kuvattiin passiiviseksi osapuoleksi sellaisessa sukupuoliaktissa, jossa ulkopuolinen voima kuvattiin aktiiviseksi henkilökohtaisen suvereniteetin rikkojaksi (Ilkka 26.4.1918, 4). Tämä ulkoinen voima oli tietysti ‘ryssä’, moraaliton naapurimme, joka uhkasi Suomen kansallista suvereniteettia (joka toki vielä tuolloin oli valtatyhjöstä johtuen lakiteknisenä terminä statukseltaan varsin epäselvä) sekä yleistä ideologiaa koskien maamme ja kulttuurimme oma- ja kotoperäisyyttä houkuttelemalla Suomen punaiset puolelleen, eräänlaiseksi viidenneksi kolonnaksi, joka levitti ”bolševikkiruttoa” (Tikka 2018, 85) isänmaahamme. Tämän ryssänviha -retoriikan (ks. Manninen 1982, 188–91) taustalla voi nähdä tavoitteen herätellä vanhoja, jo uinuvia mutta hyvin katkeria muistoja itänaapuristamme jopa isosta- ja pikkuvihasta (ks. esim. Vilkuna 2006) lähtien aina 1900-luvun alun venäläistämisvuosiin (ks. esim. Tepora 2018, 125) saakka. Tämän kaiken seuraus oli, että tässä retorisessa kuviossa Suomen punaiset, aiemmin isänmaata tunnustaneet sosialistit, olivat muuttuneet ”Pohjolan verihäiden” myötä ”suuripartaisen Iivanan” morsiameksi, tullen samalla ”ruumiillisesti raiskatuiksi, henkisesti turmeltuneiksi ryssän maatuskeiksi” (Ilkka 26.4.1918, 4).

Tämä luotu narratiivi osaltaan pohjusti sekä venäläisjoukkojen aseistariisuntaa Pohjanmaalla tammi- ja helmikuun vaihteessa 1918 että brutaalimmassa muodossa venäläisten teloittamista Viipurissa ja Tampereella erityisesti sekä sodassa yleisesti. Teloitustoiminnan, joka punaisten mukaan oli ”halpamaista ihmisverestä huumaantuneitten hirviöitten jalojen uhrien verenhöyryistä hekumoimista” (Kainuun Työväen Lehti 1921, 2), intensiteetti oli venäläisiin kohdistettuna paikoin sitä luokkaa, että siinä voi tulkita olleen jopa etnisen puhdistuksen piirteitä. (Tikka 2018, 83; ks. myös Hentilä 2018, 35.) Samaten mainittu narratiivi oikeutti väkivallan omia maanmiehiä ja -naisia (ks. naisista sodassa Lintunen 2018) eli punaisia kohtaan: vastapuoli epäinhimillistettiin toiseksi tai vieraaksi sillä perusteella, että se veljeili vihollisen kanssa (Tepora 2018, 128), ja vieläpä tavalla, joka uhkasi enemmän tai vähemmän suoraan kansallis-kulttuurillista koskemattomuutta ja isänmaallisia poliittisia intohimoja. Toki on niin, että sisällissotaa edeltävä sekä sen jälkeinen retorinen peli, siis narratiivien ja mielikuvien luominen, oli yllä kuvailtua moniulotteisempaa ja rikkaampaa (ks. esim. perhemetaforat ja -analogiat Siltala 2018, 47–49, 59–61), mutta silti keskeistä vapaussotatulkinnan ja

-käsitteen kannalta on ymmärtää, että se pohjautui erityisesti sotien välisellä ajalla ennen kaikkea isänmaallisuuden, kansallismielisyyden ja oikeiston sekä bolsevismin ja sen 'saastuttaman' vasemmiston välille luotuun vastakkainasetteluun, jonka tuli sekä oikeuttaa toiminta että selittää yhteiskunnallista muutosta – nimittäin teollistumista, työväenliikkeen nousua ja sitä seuraavaa poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten vaatimusten esittämistä – oikeiston ja porvariston kannalta ymmärrettävässä ja samalla suotuisassa valossa. Ulkoiseen uhkaan vetoaminen lievitti myös sitä syyllisyyttä, jota sisällissodassa toimeenpannut veriteot mahdollisesti valkoisissa aiheuttivat (Tepora 2018, 146). Punaisten kapina ja nousu vallitsevaa laillista yhteiskuntajärjestelmää vastaan voitiin siis tässä katsannossa ulkoistaa perustaltaan bolsevikkien syyksi. Siten nimenomaan Venäjän bolsevikit olivat kapinan *primus motor* (Hentilä 2018, 27).

4.2.2 Valkoisten omat, toiminnalleen antamat tulkinnat ja merkityksenannot: uhrimielisyydestä ja maskuliinisista jääkäreistä hurmokselliseen heimoideologiaan

Valkoisten näkökulmasta valtiota ja laillista yhteiskuntajärjestelmää puolustavien suojeluskuntien toiminta ja asenne suhteessa sosialisteihin muuttui sitä mukaa, kun valkoisen lehdistön retoriikka jyrkkeni. Alun alkaen kansallismielisten aktivistien tarkoitus oli aloittaa sellainen itsenäisyyskampailu, jossa olisivat muiden yhteiskuntaryhmien ohella myös sosialistit mukana. Tämä näkymä heikkeni vuoden 1917 mittaan kuitenkin niin, että vuoden vaihduttua suojeluskunnat valmistautuivat taistelemaan niin suomalaisia sosialisteja ja kumouksellisia kuin venäläisiäkin vastaan. (Siltala 1918, 62.) Tällainen suhteellisen radikaali kannanmuutos porvarillisen puolen toimeenpanevilla tasolla oli yhteydessä siihen retorisesti konstruoituun vastakkainasetteluun, jossa punaiset muuttuivat luotettavista maanmiehistä ja -naisista vieraan vallan epäluotettaviksi agenteiksi. Se, missä määrin tämä punaisten 'muuttuminen' oli heidän itsensä näkökulmasta tiedostettua, vaihteli poliittisen tilanteen ja tarkoituksenmukaisuuden mukaan niin, että mitä kärjistyneemmäksi tilanne loppuvuoden 1917 ja kevään 1918 mittaan kehittyi, sitä aktiivisempi rooli punaisilla oli 'petturina', homogeenisen ja ihanteellisen kansakunnan harmoniaa rikkovana elementtinä. Aiempi passiivinen, puolitetostettu vähemmän refleksiivinen rooli bolsevikkien ohjailemana marionettina vaihtui retoriikassa sellaiseen aktiiviseen toimijuuteen, johon oli vastattava asianmukaisesti – siis voimalla.

Petturuusdiskurssin ohella eräs tärkeä sivujuonne sisällissodan aikaisessa vapaussodan käsitteellisessä konstruktiossa on sellainen uhrimieli tai -valmius, jossa katsottiin, että maan vapauttaminen Venäjän tyranniasta ja sitä seuraava itsenäisyys edellytti veren vuodattamista (Siltala 2018, 66; Tepora 2018, 128; ks. myös Manninen 1982, 154–57). Ilman uhria ja taistelua ei kansallista uudestisyntymää ja valtiollista puhdistautumista sekä irrottautumista Venäjästä ja venäjänmielisistä suomalaisista olisi mahdollista saavuttaa. Oikeistointellektuaali V.A Koskenniemi kirjoitti: "Kuin juhlaan valmistuen, niin kuin muinaiset helleenit, ovat Suomen valkokaartit menneet taisteluun ja

kuolemaan, menneet Pohjolan vapauden ja kulttuurin Thermopylaihin. Ja heidän iloinen uhrimielensä, heidän verensä on pessyt puhtaaksi ja kirkkaaksi isänmaan kilven.” (Uusi Päivä 19.4.1918, 2.) Tässäkin ydinsanoma artikuloi – analogioineen ja viittauksineen spartalaisten urhoollista puolustustaistelua symboloivaan Thermopylain taisteluun – sitä, kuinka uhrautuminen ja puhdistautuminen koskee ennen kaikkea venäläisvaikutuksen, siis ”raakalaismaisen idän perintövihollisen” (mt.) eliminointia ja siten varmistettavaa kansallista syntymää ja uuden ajan alkua – alkua, joka puhdistaa pöydän vanhoista näennäisistä intressiristiriidoista, jotka bolsevikit istuttivat punaisten mieleen. Ideana oli häivyttää konfliktin sisäinen luonne, se, että kyse oli osittain luokkakonfliktista, sellaisesta suomalaisen yhteiskunnan laadullisesta piirteestä tai epäkohdasta sekä siitä nousevasta protestin muodosta, jolla sinänsä ei ollut mitään tekemistä bolsevikkien tai Venäjän kanssa. Tämän myöntäminen olisi kuitenkin ollut strategisesti epäedullista, sillä se olisi häivyttänyt Venäjän uhan valkoisten toimintaa legitimoivana maksimina.

Toinen seikka, joka osaltaan soti vapaussodan käsitteellistä narratiivia vastaan, koski Saksaa ja sen roolia kansallisessa ‘vapautumisessa’. Narratiivissa, jonka mukaan valkoinen Suomi taisteli punaisia vastaan taaten siten itsenäisyyden ja vapautumisen Venäjältä, ei huomioida sitä tosiseikkaa, että Saksalla oli merkittävä rooli sisällissodassa – eikä vähiten valkoisten aseistajana ja miehittäjänä erityisesti jääkäri liikkeen sekä maihinnousujen osalta. Tätä valkoisen Suomen riippuvuutta Saksasta (Roselius 2018, 108; Roselius & Tepora 2018, 8) ei sisällytetä vapaussotakäsitykseen, koska se yhtäältä laimentaisi sodan osapuolten retorista kahtiajakoa epäisänmaallisiksi pettureiksi ja isänmaallisiksi sankareiksi (Kinnunen 2018, 310) ja toisaalta veisi uskottavuutta nationalistis- ja myyttivireiseltä itsenäisyystarinalta ja -kerronnalta. Korostaessaan punaisten epäisänmaallisuutta heidän tukeutuessaan bolsevikkeihin olisi valkoisten kannalta ollut epäedullista mainita sellaisesta Saksan kanssa tehdystä yhteistyöstä, joka tosiasiallisesti kavensi Suomen valtiollista suvereniteettia ainakin sikäli, kuin sellaiseksi lasketaan esimerkiksi ne merkittävät taloudelliset edut, joita Saksa sai Suomelta vastineeksi maihinnousustaan (ks. Tikka 2018, 86) tai sikäli, kuin sellaiseksi lasketaan vieraan vallan joukkojen maihinnousu.

Sikäli kuin vapaussodalla viitataan edellä kuvailtuun kehityskulkuun, jossa valkoiset vapauttivat Suomen Venäjän ikeestä ja takasivat näin ollen itsenäisyyden, käsitteeseen sisältyvä argumentti näyttää oletettavan, että punaisten voitto olisi johdatellut Suomen Venäjän yhteyteen. Tässä kontrafaktuaalisessa argumentissa ja sen oletuksissa on kaksi seikkaa, joihin tulisi kiinnittää huomiota. Ensinnäkin vuoden 1918 sota ei sinänsä ratkaissut Suomen itsenäistymistä, vaikkakin sota eittämättä myötävaikuttanut Suomen irrottautumiseen Venäjältä. Tämä selkenee, kun huomioidaan se poliittinen, sotilaallinen ja taloudellinen valta, jonka Saksa omasi suhteessa Suomeen (ks. Roselius 2018, 108). Vasta Saksan keisarikunnan romahtaminen syksyllä 1918 – mikä siis tapahtui reilusti

Suomen sisällissodan päättymisen jälkeen – katkaisi Saksan Suomeen kohdistaman, osittain valtiollista suvereniteettia kiistatta rapauttavan vaikutusvallan. Toiseksi ei ole sanottua, että punaisten voiton myötä Suomi olisi vääjäämättä valunut osaksi Venäjää (vrt. kuitenkin Hentilä 2018, 292–95). Tämä ei ollut missään vaiheessa SDP:n tai työväenliikkeen tavoite, oikeastaan päinvastoin: varsin eksplisiittinen tavoite oli, kuten mainittu, yhdistää sosialismi ja kansallinen itsenäisyys. Tämän lisäksi Venäjä itse oli Suomen sisällissodan aikaan heikentynyt omien sisäisten valtataisteluidensa vuoksi, eikä Suomessa olleilla venäläisjoukoilla ollut kenties yhtä poikkeusta lukuun ottamatta – kenraali Jeremejev (ks. Tikka 2018, 86) – erityisen suurta taisteluvalmiutta Suomen valloittamiseksi, josta osoituksena mm. venäläisjoukkojen demoralisaatio: he myivät aseitaan parhaiten tarjoavalle, sekä puna- että valkokaarteille (Tikka 2018, 75). Argumentissa on siis se vaara, että menneisyyttä arvioidaan sen jälkeisen historian valossa niin, että toteutuneesta lopputuloksesta käsin oikeutetaan tai selitetään aikalaisille täysin kontingenttina näyttäytyneet tapahtumat.

Vapaussodan käsitteen ja tulkinnan sisältämän ideologisen latauksen käytännön tason ilmentyminä voidaan joka tapauksessa pitää niin suojeluskuntia, jääkäri liikettä kuin heimosotiakin. Kaikki nämä olivat valkoisen Suomen projekteja, joiden kantavina ideologisina kiinnikkeinä toimi käsitys Suomesta myyttisenä, historiallisena ja ainutlaatuisena kansakuntana, jota edustivat paikallistason muistokulttuurissa hautaus-, juhlinta-, seremonia- ja muistopäivärituaaleineen suojeluskunnat (ks. Roselius 2018, 227–248), puolustusvoimissa ja valkoisessa armeijassa sen selkärangan muodostaneet jääkärit sekä paikallis- ja valtakunnantason julkisuudessa suur-Suomea tavoitellut heimoaate, jonka mukaan itämerensuomalaisten kansojen välillä vallitsi ikaikaaiset verisidokset, minkä vuoksi ne tulisi liittää Suomeen (Roselius 2018, 96). Heimoaate ja -politiikka kytkeytyi tiiviisti sisällissotaan niin, että valkoisen Suomen piirissä sen katsottiin olevan sisällissodan eräänlainen jatke tai laajentuma: vapautusprojekti jatkuisi, tällä kertaa vain Suomen rajojen ulkopuolella (Tepora & Roselius 2018, 17; Roselius 2018, 96). Kenraali Mannerheim totesi päiväkäskyssään helmikuussa 1918, ettei hän panisi miekkaa tuppeensa, ennen kuin Itä-Karjala olisi vapautettu bolševikeista: ”Meidän ei tarvitse ottaa armonlahjana sitä maata, joka jo veren siteillä kuuluu meille, ja minä vannon sen suomalaisen talonpoikaisarmeijan nimessä, jonka ylipäällikkönä minulla on kunnia olla, etten pane miekkaani tuppeen, ennen kuin laillinen järjestys vallitsee maassa, ennen kuin kaikki linnoitukset ovat meidän käsissämme, ennen kuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomesta kuin Vianan Karjalastakin.” (Helsingin Sanomat 15.04.1918, 1; Suomen historian dokumentteja 1970, 462.) Samaa vapauttamisen sananpartta käytettiin siis jälleen oikeuttamaan aseelliset retket ja ekspansio politiikan ensin Karjalaan ja myöhemmin mm. Petsamoon, Inkeriin ja Viroon (Roselius 2018, 103). Myös jääkäri liikkeen kohdalla osana valkoisten voittajien muistokulttuuria luotiin tarina sellaisesta yhtenäisestä sankarijoukkiosta,

joka Saksassa kohtaamiensa haasteiden jälkeen, miehistyneenä, palaa isänmaahansa ei vain vapauttajana vaan yhteisön suoranaisten pelastajana ja yhdistäjänä (ks. Ahlbäck 2018, 195). Tämä narratiivi pönkitti osaltaan vapaussodan käsitteellistä merkityssisältöä vahvistaen ja legitimoiden sitä. Siksi oli tarpeen jättää kertomatta esimerkiksi jääkäri liikkeen sisäinen ideologinen, poliittinen ja sosiaalinen heterogeenisyys ja ristiriidat (Ahlbäck 2018, 219–221), jotta kuva yhtenäisestä ja kurinalaisesta sotilaallisesta etujoukosta ei tahraantuisi. Näin kokonaisuudessaan ensimmäisen maailmansodan vastarintaliike, vuoden 1917 suojeluskunnat, vuoden 1918 sisällissodan voittajien vapaussota, heimosodat sekä jääkäri liike asetettiin keskeiselle sijalle kirjoitettaessa historiaa Suomen kansallisesta itsenäisyyskamppailusta (Roselius 2018, 120; ks. myös tarkemmin suojeluskuntien historiapolitiikasta Roselius 2018, 239), jossa historiapolitiikkaa käytettiin melko surutta luomaan kuvaa deterministisestä kehityskaaresta, jossa asiat asettuivat harmoniseen sopusointuun vapaussodan käsitteellisen ja aatteellisen ytimen ympärille. Historiapolitiikan käytön taisivat kuitenkin myös punaiset, kuten seuraavaksi tulemme näkemään.

4.3 Kansalaissota ja luokkasota vapaussodan vastakäsitteinä

Aapo Roseliuksen ja Tuomas Teporan (2018, 8) mukaan Suomen vuoden 1918 sodalla oli kaksi keskeistä syytä tai taustatekijää, joista toinen oli luonteeltaan sisäinen: ”Toiseksi sotaa ei myöskään voi erottaa nopeasti modernisoituvassa yhteiskunnassa kehkeytyneestä luokkakonfliktista, joka sai lisäpontta Venäjän sosiaalisesta mullistuksesta”. Juuri tämä on niiden vastakäsitteiden – kansalaissota ja luokkasota – ydinsisältö, joilla punainen Suomi pyrki osoittamaan vapaussotatulkinnan erheelliseksi ja saamaan äänensä kuuluville. Työväenliike painotti puolustuksellisesti, että punaisen Suomen toiminta tulisi suhteuttaa niihin poliittisiin ja sosiaalisiin oloihin, jotka edelsivät sisällissotaa. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota porvaripuolueiden uudistus- ja kompromissihaluttomuuteen (Saarela 2018, 257.) Luonteeltaan sota oli siis ollut epätoivoisen työväenluokan puolustuksellinen vastaoperaatio porvariston harjoittamaa kokonaisvaltaista sortoa vastaan: ”Ja kun sitten hallitus, tammik. 25 p:nä julisti asekaartinsa, suojeluskunnat, hallituksen joukoiksi, merkitsi se hyökkäystä työtä tekemän luokan kimppuun. Silloin nousivat myös sorretut sortajiaan vastaan. Nousivat ne, jotka olivat vuosikymmenet tehneet työtä riistettyjen, petettyjen, näännytettyjen, sivistyksellisistä ja tiedollisista riennoista syrjäytettyjen puolesta.” (Kainuun Työväen Lehti 1921, 1–2.) Punaisten luokkasotakäsitystä mukaileva sanoma siis on, että on virhe ajatella, että kyseessä olisi ollut kapina laillista yhteiskuntajärjestelmää vastaan: pikemminkin kyse oli silkasta epäoikeudenmukaisuuksien korjaamisesta.

Vaikka Roselius ja Tepora liittävät yllä Suomen sisäisen kehityksen Venäjään ja sitä koskeneeseen sosiaaliseen mullistukseen, laajemmassa katsannossa taustalla oli Euroopan

teollistuminen ja siihen elimellisesti kytkeytyvä kapitalismi, joiden sosiaalisista ja taloudellisista lieveilmiöistä mobilisaationsa ammentava sosialismi levisi ideologiana myös Suomeen. Viime kädessä taustalla oli yhteiskuntafilosofi Karl Marxin argumentit pääoman ja työn ristiriidasta sekä tämän poliittisista implikaatioista. Tähän aate- ja teoriaperintöön pohjautui osaltaan myös Suomen punaisten käytännön toiminta, nimeämispoliittika ja muistaminen sisällissodan suhteen – toki omilla kansallisilla erityispiirteillä höystettynä.

4.3.1 'Luokkasota' vääryyden ja sorron ilmaisijana

Sisällissotaa edeltävänä aikana vasemmisto puolustautui porvariston kansankiihotussyytöksiltä vetoamalla luokkayhteiskunnan tuottamaan eriarvoisuuteen ja epäoikeudenmukaisuuteen: ”Kun porvaristo muurasi ylipääsemättömän muurin kaiken kansainvaltaisen ja työväen etujen mukaisen kehityksen eteen, voikin selkeästi nähdä sen hetken lähentymisen, jolloin muurin pidättämät virrat murtautuvat väkivaltaisesti esiin.” (Kansan Lehti 22.11.1917, 1). Työväenliike siis kuvataan passiiviseksi, mutta piileväksi voimaksi, jolle porvaristo ei ole valmis suomaan niitä etuja tai oikeuksia, jotka se katsoo perustellusti omakseen. Porvaristo vastustaa aktiivisesti työväenliikkeen progressiivisia tavoitteita samalla, kun passiivinen työväki on asteittain heräämässä meneillä olevaan sortoon, peräänkuuluttaen jo toimintaa heti marraskuun 1917 yleislakon jälkeen: ”Jotain ratkaisevaa täytyy tapahtua heti -- ”Porvaristo ei ole vielä polvillaan”, sanottiin lakonlopettamisjulistuksessa. Herrat nähtävästi tahtovat lisää, ennen kuin alistuvat.” (Kansan Lehti 22.11.1917, 2.) Luokkatietoisuus siis kasvaa, mistä seuraa vääjäämättä porvariston edustaman kapitalistisen sorron problematisointi, toisin sanoen voimakas politisointi. Ennen muuta tähän perustuu ajatus luokkasodasta – sodasta, jossa punaisten sekä aineelliset¹³ että sosiaaliset ja poliittiset luokkaintressit törmäsivät valkoisten ei-niin-oikeutettuihin intresseihin, kuten siihen, että yhteiskunnallinen status quo ja valtarakenne tulisi säilyttää (sillä palvelihan se ainoastaan jälkimmäisten etuja). Toinen keskeinen retorinen juonne työväenliikkeen sanomassa on sorron ohella kansanvaltaisuuden korostaminen. Punaiset korostivat olevansa kansan asialla, tietoisena kontrastina elitistiseen ja henkiseltä perusasenteeltaan konservatiivis-aristokraattiseen porvaristoon¹⁴: oli suorastaan työväenluokan ”elämismahdollisuuksien” ehtona, että ”maamme lainsäädäntö kuin myöskin hallitusvalta järjestetään viipymättä kansanvaltaisille perusteille.” (Suomen ammattijärjestö 1.12.1917, 4).

¹³ Esimerkiksi nälkä ja puutteenalaisuus olivat keskeinen sanoma punaisten porvareita kritisoivassa retoriikassa: ”Nälkä ja kurjuus olivat edelleen katkeamattomat kahleet. Ja porvariemme politiikka osoitti, ettei ole näihin lievitystä odotettavissa.” (Suomen ammattijärjestö 1.12.1917, 1–4.) Työväestön ”nälkä ja kurjuus” on ”kiristetty äärimmilleen”, ja vieläpä sen seurauksena, että ”elintarvikeasiaa on hoidettu keinottelijain ja kapitalistien etujen mukaan” sillä tavoin, että työväestöä on ”ärsytetty ja kiusattu nälällä.” (mt.).

¹⁴ Ks. tarkemmin porvarien ja vasemmiston sekä keskinäisistä että sisäisistä demokratia- ja kansanvaltakäsityksistä ja -ymmärryksistä sekä niiden eroista Ihalainen 2017.

Luokkasota oli siis käsite, johon tiivistyi punaisten vuoden 1917 tunnot ja käsitykset siitä, miltä suomalainen yhteiskunta tuolloin näytti ja tuntui arjen tasolla. Samalla sen sisältämä marxistinen ajatus yhteiskunnan kehittymisestä vallankumouksen kautta kohti proletariaatin diktatuuria ja yleensäkin sosialismia toimi pääasiallisena legitimaatiooperustana, josta käsin toiminta oikeutettiin ja uhraukset selitettiin tai ainakin tehtiin jollain tapaa siedettävämmäksi: yhteisön etu (sosialismin ja kommunismin utopia) vaatii yksilön (rivisocialisti) uhria (ks. Tepora 2018, 128). Legitimaatiostrategia on tässä mielessä pääpiirteiltään sama kuin valkoisessa vapaussotatulkinnessa; ero vain koskee sitä, mikä poliittinen ideologia ja näkemys siitä, miltä yhteiskunnan joko normatiivisessa mielessä tulisi näyttää tai miltä se 'objektiivisesti' näytti, oikeutti ja selitti toiminnan, koskipa se sitten väkivaltaa, laittomuuksia tai uhrimieltä ja -valmiutta. Lisäksi luokkasota liitti käsitteellisesti punaisten kapinan mytologisoituun kansannousujen perintöön, kun vallankumouksen ymmärrettiin vapauttavan työväestön 'ikiaikaisesta' sorrosta (mt., 124). Tässä mielessä myös punaiset kävivät valkoisten ohella omaa vapaussotaansa, ja pyrkivät siten vapauttamisen retoriikkaa hyödyntäen oikeuttamaan toimensa. Punaisten retoriikkaan kuului siis sekä puolustuksellinen että vapauttava elementti, aivan kuten valkoisilla. Näin ollen pohjimmiltaan osapuolten retoristen strategioiden muodot olivat paikoittain hyvin samankaltaisia, mutta tietysti eriävällä sisällöllä varustettuna. Siten myös valittujen strategioiden tavoitteet olivat samankaltaisia: on paitsi puolustauduttava vastapuolelta, myös vapauduttava vastapuolesta. Vuoden 1917 edetessä ja tilanteen kärjistyessä painotus vaihtui ensimmäisestä jälkimmäiseen niin, että vapauttamisen ohjenuora nousi vallitsevaksi ohjaten osapuolia käytännön toimintaan eli väkivaltaan turvautumiseen. Kuten Tepora ja Roselius (2018, 8) asian ilmaisevat: ”Vapautus ja alistaminen kulkivat käsi kädessä.”

Luokkasodan käytännön toteutuksesta ei oltu kuitenkaan missään vaiheessa erityisen varmoja työväenliikkeen piirissä (Siltala 2018, 49–52; ks. myös SDP:n sisäisestä keskustelusta koskien noudatettavaa tai toteutettavaa toiminnan linjaa Matikainen 2018). Ongelma ei ollut vain Suomen sosialisteille tyypillinen: läpi Euroopan sosialismin ja marxismin teoreetikot olivat pohtineet, kuinka vallankumous tulisi toteuttaa: etujoukkopuolueen vai neuvostojen voimin. Toinen kiistakysymys koski sitä, tulisiko valitun linjan olla ylipäänsä kumouksellinen vai sittenkin reformistinen. (ks. esim. Müller 2011.) Perinteisesti SDP:n johto oli tukeutunut kautskylaiseen linjaan, jonka mukaan tuotantovoimien tekninen kehitys itsessään johdattelee asteittain kohti sosialismia; väkivalta on vain merkki siitä, ettei aika vallankumoukselle ole kypsä (Siltala 2018, 52). Tämä osaltaan selittää SDP:n johdon empivää ja päämäärätiedotonta asennetta vallankumouksen toimeenpanemisessa. Samaan kautskylaiseen argumentaatioon tukeutui myös SSTP:n kansanedustaja Kalle Toppinen puhuessaan työväenluokan taistelusta mutta samalla ilmaistessaan siihen joutumisen johtuvan kehityksenkulun rautaisesta laista, eikä niinkään mistään harkitusta päätöksestä (Saarela 26

2018, 264). Edelleen samaa katsantokantaa edustivat linjaukset, joiden mukaan sisällissodassa oli kyse siitä, että ihmiset olivat vain tempautuneet historiankulun mukaan (mt., 258) ikään kuin voimattomina objekteina. Nämä argumentit ymmärtävät ‘historian’ itsenäisenä subjektina, jonka kehitykseen ihminen ei voi juurikaan vaikuttaa¹⁵: ”Historian pyörä kulkee väijäämättömästi eteenpäin, syösten mennessään mahtavimmatkin voimat kadotuksen rotkoon.” (Kainuun Työväen Lehti 1921, 2).

4.3.2 ’Kansalaissota’ uhrin ja kärsimyksen ilmaisijana

Sisällissodan jälkeinen käsitys sodasta kansalaissotana merkitsi puolestaan siirtymää radikaalimmasta luokkasodasta sodan yhteiskunnallisia ja sisäpoliittisia syitä sekä punaisten kärsimystä korostavaan linjaan, kun SDP teki selvän pesäeron luokkataistelulinjaan (Saarela 2018, 249) sekä omaksui kansalaissota -käsitteen epävirallisesti syksyllä 1918 ja virallisesti 1923 (mt., 257). Tämä osaltaan jakoi vasemmiston kahtia niin, että yhtäällä olivat porvariston näkökulmasta maltillisempi sekä reformistinen SDP ja toisaalla radikaalimmat SSTP ja SKP (mt., 249–252). Käsitys sodasta kansalaissotana ei siis ollut heti yleisesti työväenliikkeessä jaettu – sen merkityssisältö aiheutti pettymystä osassa vasemmistoa, joka sitten kohdistui syytöksinä mm. sosiaalidemokraattiseen johtoon: ”Te, sosiaalidemokraattiset johtoherrat, ette olleet sorrettujen mukana. Te hylkäsitte heidät ja hiivitte piiloonne.” (Kainuun Työväen Lehti 1921, 2.) SSTP:n eduskuntavaaleihin osallistumisesta ilmoittavan julistuksen mukaan SDP:n edustajiksi oli jouduttu vuoden 1919 vaaleissa valitsemaan ”porvarillisia” henkilöitä, joiden toiminta oli laadultaan sellaista, jota työväki ei voinut hyväksyä (Pohjan Kansa 1922, 1). Käsitteen kontekstuaalinen tausta on sodanjälkeisessä tilanteessa, jossa SDP:n tavoite oli osoittaa kelpoisuutensa porvaripuolueille (ks. Hentilä 2018, 121–24). Tässä suhteessa käsitteeseen tiivistyy SDP:n sotaa edeltävän retoriikan merkittävä pehmentäminen ja huomion siirtäminen luokkakonfliktista kärsimykseen ja sodan vähemmän ideologislatautuneisiin syihin. ‘Luokkasotaan’ sisältyvä voimakas ideologinen lataus uhkasi liiaksi porvariston hegemoniaa, minkä vuoksi SDP omaksui vähemmän latautuneen, joskaan ei täysin arvovapaan, käsitteellistyksen konfliktista. Se kärsimys, jonka punaiset saivat kansalaissotatulkinnan mukaan osakseen, ja ne syyt, jotka olivat vastuussa sisällissodasta, olivat toki likeisessä suhteessa laajempaan näkemykseen yhteiskunnan luokkarakenteesta ja epätasa-arvosta (ks. Kinnunen 2018, 309). Näin ollen kansalaissota ei käsitteenä ja tulkintana kuitenkaan saanut sotien

¹⁵ Systemaattisesti tätä ajatusta on puolustanut esimerkiksi marxistifilosofi Louis Althusser, jonka mukaan historia on prosessi ilman subjektia: ”History is a process without a Subject or a Goal where the given circumstances in which 'men' act as subjects under the determination of social relations are the product of class struggles. History therefore does not have a Subject, in the philosophical sense of the term, but a motor: that very class struggle” (Althusser 1976, 99).

välisessä virallisessa valkoisessa kultissa ja tarinassa käytännössä yhtään palstatilaa (Roselius 2018, 227–28; Tepora & Roselius 2018, 19).

Kärsimyksen ja uhriuden elementti kansalaissota -käsitteessä oli alusta alkaen vahva. Sota ja sen jälkipyykki oli paitsi epäonnistuminen mutta myös epäinhimillinen ja nöyryyttävä koettelemus punaisille (Kinnunen 2018, 306) niin henkisesti kuin fyysisestikin: ”Niinä aikoina [kesällä 1918] saivat ruumiilliset ja henkiset tuskat ja kärsimykset, ainainen epävarmuus olemassa-olosta, raa'an ihmisteurastuksen joka yöllinen tapahtuminen, epävarmuus rakkaimpien kohtalosta, nälkä ja taudit y.m. sen ajan kauhut, monen voimakkaammankin persoonan menettämään ruumiillisen ja henkisen tasapainonsa.” (Työläisnainen 1922, 5). Kuten on käynyt ilmi, kansalaissotatulkinnan mukaan erityisen epäoikeudenmukaista tästä kohtelusta tekee se, että syy sille, miksi punaiset alun perin taistelivat ja radikalisoituivat, oli koettu köyhyys ja yhteiskunnallisen eriarvoisuus, jotka samalla selittivät väkivaltaan turvautumisen. Se konservatiivinen yhteiskunnallinen järjestys, jossa punaiset elivät, ei suinkaan ollut luonnollinen tai annettu, kuten porvaristo ja oikeisto kansankiihotus-, massanvalta-, modernismi- sekä punaisten naissotilaskritiikillään (Lintunen 2018, 169–174; ks. myös Tepora 2018, 125, 146) antoivat ymmärtää, vaan sellaisten rakenteellisten tekijöiden aikaansaamaa, joita pystyi tarvittaessa muuttamaan. Tämä toivo asiaintilojen muuttamisesta puolestaan antoi merkityksen uhreille, jotka kaatuivat suuremman hyvän ja oikeudenmukaisuuden vuoksi (Kinnunen 2018, 309; Tepora 2018, 128–133).

Konfliktin käsittäminen kansalaissodaksi peittää kuitenkin osittain alleen punaisten toimijuuden (Kinnunen 2018, 311). Punaisten uhriaseman ja kärsimyksen korostaminen on omiaan ohjaamaan huomion pois punaisten terrorista, viharetoriikasta, aloitteellisesta vallankumousyrityksestä ja muista laittomuuksista. Siinä missä vapausotakäsitys on historiaa tarkoitushakuisesti valikoiva, myös kansalaissotakäsitys jättää narratiivisen uhri- ja kärsimyskerronnan ulkopuolelle sellaisia relevantteja tekoja ja toimia, jotka muutoin rapauttaisivat valittua kerronnan linjaa. Toisaalta kansalaissota käsitteenä tavoitti sisällissodan luonteesta jotakin sellaista, jota valkoinen Suomi ei sotien välisenä aikana koskaan kyennyt tunnustamaan: sisällissota oli ennen kaikkea kansallinen konflikti, joka heijasteli kansakunnan sisäisiä ristiriitoja sekä luokkajakoa, ja joka käytiin ensisijaisesti suomalaisten kesken (Tepora & Roselius 2018, 9; Haapala 2018, 43). Sisällissotaa pohjustanut 1900-luvun alun luokkataistelu oli suomalaisten itsensä luomaa todellisuutta: kompromissit ja konsensuspolitiikka suorastaan loistivat poissaolollaan (Haapala 2018, 31). Silti vaikka sisällissota oli luonteeltaan sisäinen konflikti, on sen kattavamman ymmärtämisen kannalta syytä kiinnittää huomiota niihin ulkoisiin tekijöihin, jotka osaltaan mahdollistivat sisällissodan syttymisen sekä ennen kaikkea siitä tehtyjen käsitteellistysten muotoilun.

4.4 Suomi ja Eurooppa: geopolitiikka ja kansainvälinen konteksti

1900-luvun kansainvälispoliittisessa tilassa tapahtuneet muutokset ja geopoliittiset muutokset sekä suhdanteet vaikuttivat siihen, mitkä olivat kulloisetkin reunaehdot ei vain Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle vaan myös laajemmille, luonteeltaan selvemmin sisäpoliittisille poliittisille projekteille. Niinpä myös vapaus- ja kansalaissodalle osoitetut merkityksenannot muokkautuivat asteittain sitä mukaa, kun ulkoiset tekijät sekä muutosvoimat ja -paineet muokkasivat toimintaympäristöä uuteen uskoon.

4.4.1 Ensimmäinen maailmansota – vapaussodan hegemoniaa

Vuoden 1918 tapahtumien taustalla oli se valtatyhjiö, joka syntyi, kun Venäjän keisarikunta romahti ensimmäisen maailmansodan seurauksena. Tämä osaltaan mahdollisti sisäisen valtakamppailun – kamppailun valtion hallinnasta ja väkivaltamonopolista (Tepora & Roselius 2018, 8, 15; Tepora 2018, 128). Ylimalkaan sisällissodan syttymisen mahdollisti Venäjää koskettanut kriisi, jonka seurauksena Suomikin ajautui omaan kriisiinsä (Haapala 2018, 42). Se, että sisällissotaan johdatellut kehitys realisoitui, vaati sen, että Venäjän kyky kontrolloida läntistä suuriruhtinaskuntaansa heikkeni oleellisesti. Tämä mielessä pidettynä on kuitenkin todettava, että pääosin suomalaisten itsensä käsissä oli se, miten tilanteeseen reagoitiin: Suomea painostettiin ulkopuolelta suhteellisen vähän verrattuna muihin Venäjän raja-alueihin ja -maihin, ja vieraan vallan joukkoihin turvautuminen oli oma päätös (mt., 43). Näin ulkoiset tekijät loivat edellytykset sille, että sisäiset tekijät saivat mahdollisuuden purkautua – valitettavin seurauksin.

Koska Saksa näytti voimakkaalta vielä keväällä ja kesällä 1918 ja koska Venäjän väliaikainen heikkous jatkui jatkumistaan sisäisten valtakamppailujen vuoksi, Saksaan tukeutuminen mahdollisti tilaisuuden puskurivyöhykkeen luomiseen Venäjän ja Suomen välille (Roselius 2018, 96). Etenkin Brest-Litovskin rauhansopimuksen myötä Saksan asema Itä-Euroopassa vahvistui (Tepora & Roselius 2018, 9; Roselius 2018, 106–108) antaen siten valkoiselle Suomelle vahvan poliittisen selkänöjan heimopolitiikalleen. Kaikki tämä osaltaan pönkitti vapaussotakäsitystä, johon oleellisena osana kuului, kuten aiemmin näimme, heimo- ja Suur-Suomiaate, jotka ymmärrettiin vapaussodan jatkeiksi. Sitoutuminen Saksaan antoi siis mahdollisuuden varsin aggressiiviseen ja rohkeaan ulkopoliittikkaan, joka taas liitettiin osaksi vapaussodan käsitteellistä ja aatteellista kokonaiskuvaa (Roselius 2018, 106, 120). Niinpä vapaussotatulkinta haki sisällissodan jälkeen sisältöään ja oikeutustaan ulkoisesta kehityksestä ja tekijöistä, vaikka retorisesti ulkoiset tekijät ja ‘vapaussota’ toki kiedottiin yhteen eräänlaiseksi jatkumoksi, jossa eroa kansalliselle ja kansainväliselle ei tehty; kansainvälisen alueella toimeenpannut projektit olivat ennen muuta osa kansallisromanttista projektia, täysin erottamattomia kansallisesta tehtävästä ja tarkoituksesta. Tämä

on toki sikäli teennäinen jatkumo, että heimopolitiikan puitteissa toimeenpantuja sotaretkiä ja aseellisia offensiiveja sekä laajentumishaluista retoriikkaa voi pitää sekä Venäjän alueellisen koskemattomuuden loukkauksena – olihan Suomi jo tuolloin itsenäinen ja suvereeni, Venäjän tunnustama valtio – että sisällissodan kansainvälisenä laajennoksena, ainakin retorisenä sellaisena (Roselius 2018, 101). Tämä siitä huolimatta, että heimoretkeä ei koskaan virallisesti hyväksytty valtiotasolla; epävirallinen hyväksyntä niillä nimittäin kaikesta päätellen oli.

Merkillepantavaa on, että tämä rohkea ulkopoliittinen hanke ei laantunut Saksan sidottua Suomen kädet laajentumispolitiikan suhteen Brest-Litovskin lisäpöytäkirjalla (mt., 108) eikä edes Saksan romahdettua syksyllä 1918 – oikeastaan päinvastoin, sillä heimopolitiikan suosio saavutti huippunsa vasta 1919. Tämä johtui ennen muuta Venäjän sisällissodan eskalaatiosta, joka heikensi edelleen maan kykyä puolustaa pohjoisia läntisiä rajojaan ja antoi siten suomalaiselle heimopolitikalle lisää pelivaraa (mt., 109–110, 115). Silti heti, kun bolševikit vakiinnuttivat asemansa ja voittivat sisällissodan, heimopolitiikkaa ei voitu enää hyvällä tahdollakaan ymmärtää reaalipolitiikaksi. Niinpä vielä vuosi sitten vallinnut suomalainen ekspansioretoriikka ja -politiikka oli muisto vain, kun Tarton rauha solmittiin vuonna 1920 (mt., 118). Heimopolitiikan epäonnistumisesta huolimatta heimosodat sisällytettiin vapaussotakäsitykseen ja -kerrontaan (mt., 120), eikä tälle tullut muutosta vasta kuin Neuvostoliiton voimistuttua ja uhattua Suomen kansallista itsenäisyyttä – vasta silloin geopoliittiset suhdanteet ja kansainvälispoliittinen tilanne muuttuivat siinä määrin merkittävästi, että vapaussotakerronta koki ensimmäisen merkittävän tappionsa, eikä kyennyt enää koskaan elpymään yhtä vaikutusvaltaiseksi (Roselius 2018, 248), vaan joutui mukautumaan uusiin reunaehtoihin. Tämä oli käsitteellisen muutoksen murrosvaihe ‘vapaussodalle’, ja sitä se oli myös ‘kansalaissodalle’. Tokikaan käsitteiden vanha painolasti eli aiempi merkityshorisontti ei kadonnut täysin: esimerkiksi porvaristo otti punaiset mukaan kansalliseen kertomukseen osin ehdollisesti niin, ettei heidän toimintaansa kuitenkaan vielä oltu valmiina oikeuttamaan (Tepora 2018, 273, 277).

4.4.2 Toinen maailmansota – käsitteellisen yhdentymisen aikaa

Suomenruotsalaisen runoilijan, porvarishenkisen Bertel Gripenbergin mukaan ”vapaussodan muistot voisivat ehkä unhoittua yhdessä tapauksessa – jos uudessa taistelussa vapautemme puolesta koko Suomen kansa, valkoiset, punaiset, suomen- ja ruotsinkieliset, seisoisivat yhtenä miehenä, kylki kyljessä, ja siten turvaisivat vapautemme ja isänmaamme riippumattomuuden.” (Rintamamies 1938, 3). Kansa oli edelleen jakautunut yhtäältä vapaussotanarratiivin ja toisaalta kansalais- ja luokkasotanarratiivin ympärille tavalla, joka ei mahdollistanut lopullista dialogia, sovintoa tai yhdentymistä. Muutos tapahtui vasta 1930-luvun oikeistoradikalismien jälkeen, selkeytyen edelleen lähestyttäessä toista maailmansotaa. Talvisota lähensi merkittäväällä tavalla näitä kahta kontrastista

tapaa ymmärtää ja luonnehtia käsitteellisesti sisällissotaa. Esimerkiksi valkoisen perinnön ja vapaussotatulkinnan voimakkaat ylläpitäjät, suojeluskunnat ja sen sisärjärjestö Lotta Svärd, pehmensivät ja sovittelivat huomattavasti vuoden 1918 narratiivista ja käsitteellistä kertomustaan sisällissodasta vapaussotana (Roselius 2018, 247). Myös punamultahallitus, joka astui valtaan maaliskuussa 1937, oli omiaan lieventämään vastakkaisuuksia (Tepora 2018, 270) ja kieli samalla osaltaan porvariston kasvaneesta luottamuksesta SDP:hen sellaisena reformistisena puolueena, joka sitoutuisi parlamentaariseen demokratiaan. Tästä luottamuksesta työväestöön kertoivat myös erinäiset sosiaali-, talous- ja yhteiskuntapoliittiset uudistukset, kuuluisimpana ehkä ns. Tammikuun kihlaus vuodelta 1940, jossa Suomen työnantajain keskusliitto tunnusti ammattiliitot ja SAK:n neuvotteluosapuoleksi työmarkkinakysymyksissä (mt., 275).

Muistokulttuurin sekä sisällissotaa koskevien tulkintojen ja sitä luonnehtivien käsitteiden yhdentymiseen sekä punaisten ja valkoisten tulkintojen liittäminen osaksi samaa kansallista kertomusta ja historiaa (Roselius 2018, 227) vaati siis sellaisen ulkoisen uhan ja paineen, joka olisi kyllin akuutti tasoitellakseen kansan mentaalista kahtiajakoa. Tämä kehitys puolestaan mahdollistui Euroopan suurvaltapolitiittisten ja ideologisten jännitteiden eskaloituessa. Fasismin, sosialismin ja demokratian kamppailu ulotti geopoliittiset seurauksensa myös Suomeen, kun Neuvostoliitto huolestui länsirajansa pitävyydestä ja aloitti toimet, joilla se pyrki suojaamaan luoteisosiansa strategiset edut, kuten esteettömän pääsyn Suomenlahdelle ja Itämerelle sekä tuolloisen Leningradin (nyk. Pietari) turvaamisen. Kansakunnan syntymyytti sai näinä aikoina uuden ja aikaansa paremmin asettuvan merkityssisällön, joka oli omiaan lieventämään voimakkaan kaksijakoista kerrontaa sisällissodasta (Tepora 2018, 270). Tämä prosessi on ymmärrettävä nimenomaan kuvailtua geopoliittista asetelmaa ja muutosta vasten.

Sekä vasemmisto että oikeisto, eli sekä punaiset että valkoiset mukauttivat siis käsityksiään sisällissodasta niiden ulkoisten imperatiivien pohjalta, jotka toinen maailmansota asetti. Kehitys alkoi jo hieman ennen talvisotaa: mm. virallisesta itsenäisyyspäivästä oli tullut suhteellisen neutraali juhlapäivä, niin että jo vuonna 1937 valtakunnallisen juhlapäivän järjesti hallitus, jossa olivat mukana sosiaalidemokraatit; jotkut heistä tosin olivat kyyenneet juhlistamaan asianomaista päivää jo ennen hallitusasemaansa (mt., 271). Osa porvaripiireistä ei myöskään täysin hyväksynyt tiukkaa sisällissodan valkoista kulttia, joka ilmeni vielä vapaussodan vuosijuhlassa 16.5.1938; ehdotettiinpa lisäksi jopa 'vapaussodan' korvaamista 'kansalaissodalla' sen kansakunnan yhteistä tragediaa ilmaisevassa merkityksessä (mt.). Muun muassa Kainuun Sanomissa (1938, 1) puolestaan todettiin, että ”lapualaispuolueen kiihoitustilaisuudet sankarihaudoilla eivät ole sopivia” ja että opetusministeri on ryhtynyt toimiin, joilla hautarauhaa kunnioitettaisiin. Tärkeä symbolinen ele myös oli, että SDP alkoi käyttämään Suomen sinivalkolippua säännön mukaisesti. Lisäksi punaisten muistotilaisuuksissa

puhuttiin hetimiten talvisodan jälkeen entisten vihamiesten sovinnollisesta kädenpuristuksesta sekä sisällissodasta kansakunnan kollektiivisena synnytystuskana. Aiemmin katkerassa merkityksessä käytetty ‘veljesmurha’ sai nyt uutta elinvoimaa ja elvytystä kuvastavan merkityksen; se ilmaisi niitä tuskia ja vaikeuksia, jotka oli maksettava kansallisen uudelleensyntymisen ja kehittymisen nimissä. (Tepora 2018, 272.) Sitä uhriajattelua, joka sisältyi aiemmin sekä kansalais- että vapaussodan käsitteeseen, sovellettiin nyt uudessa muodossa kansaan kollektiivina: niin valkoisten kuin punaistenkin uhraus oli arvokas – se yhdisti (mt., 272–74, 279–81). Ajan henkeä kuvastaa osuvasti se, että nyt kommunistitkin ‘rynnivät’ ‘talvisodan hengessä’ armeijan riveihin puolustamaan isänmaataan (mt., 271). Muuttunutta porvarillista asennetta puolestaan kuvastaa kokoomuksen pää-äänenkannattaja Uuden Suomen linjaus, jonka mukaan myös punaiset olivat taistelleet itsenäisyyden puolesta vuonna 1918 (mt., 276). Samaan kategoriaan voidaan lukea myös SDP:n ja Kokoomuksen yhteistyö Vapaussodan rintamamiesliiton osaltaan syrjäyttäneessä Suomen aseveliliitossa: uutta yhteistyöhön nojaavaa lähentymistä luonnehdittiin ‘aseveliakselin’ termein (Hentilä 2018, 214).

Tätä käsitteellistä kansalais- ja vapaussotien narratiivista lähentymistä kuvaa osaltaan sekin, kuinka vasemmistossa suhtautuminen valkoisten sankariin eli punaisten antisankariin, Mannerheimiin, muovautui hiljalleen uusiksi. Mannerheim itse aloitti sovinnollisen retoriikan jo 1930-luvun alkupuolella, mutta sai odottaa SDP:n vastavuoroisuutta aina 1940-luvun vaihteeseen, jolloin puolue omaksui käsityksen Mannerheimista sovinnollisena ja kansaa yhdistävänä isähahmona (Tepora 2018, 273). Tämän ohella selvä muutos nimeämisen politiikassa ilmensi uutta lähentymistä: Vapaussodan päättymispäivän juhlinta 16.5 oli vaihdettu aluksi vuonna 1940 yksimielisyyden ja sankarivainajien muistopäiväksi ja hieman myöhemmin kaatuneiden muistopäiväksi (mt.) itsensä Mannerheimin aloitteesta. Toukokuun 16 päivän sotilaallisten juhlallisuuksien sijaan toukokuun kolmantena sunnuntaina tulisi tästedes juhlistaa kaatuneitten muistopäivää, jolloin – kuten Mannerheim itse puolustusvoimille kohdistetussa päiväkäskyssään muotoili toukokuussa 1940 (Laatokka 7.5.1940, 2) – kunnioitettaisiin ”kaikkien murroskautena vuonna 1918 molemmin puolin vakaumuksensa puolesta henkensä uhranneitten” muistoa. Talvisodan veteraaneja edustava järjestö nimettiin puolestaan Suomen aseveljien liitoksi, johon olivat tervetulleita niin valkoiset kuin punaisetkin. Se kehotti sisällissodan osapuolia kunnioittamaan ja muistamaan toisiaan sekä itsenäisyys- että kaatuneiden muistopäivänä. (Tepora 2018, 273–75.) Vanha nimipolitiikka, joka ilmensi varsin suoraan ja kursailematta niitä kansaa repiviä käsityksiä, jotka koskivat sisällissotaa, oli siis suurelta osin mennyttä. Sisällissotaa ei tutkittu enää ‘Suomen luokkasodan tutkimuskerhoissa’ tai ‘Suomen vallankumouksen tutkijakunnissa’ (Saarela 2018, 265; Hentilä 2018, 139) tai ‘vapaussodan historiatoimikunnissa’ (Hakkapeliitta 30.1.1926, 10), toiselta nimeltään ‘vapaussodan historian komitea’ (Helsingin Sanomat 1.6.1926, 3; Suomen Sotilas 1.6.1935, 17); valtionarkisto ei enää

nimennyt kokoelmiaan 'vapaussodan arkistoiksi' (Helsingin Sanomat 1.6.1926, 3) tai 'Suomen vapaussodan itsenäisyysarkistoiksi' (Suomen Vapaussota 20.3.1935, 12–13); upseerit eivät perustaneet 'Suomen vapauttamisen komiteoita' (Haapala 2018, 39); valtion lainaa ei kutsuttu enää 'vapauden lainaksi' (Helsingin Sanomat 07.06.1918, 2); eikä liioin lautapelejä Suomen 'vapaussotapeleiksi' (Uusi Päivä 1918, 5).

Varsin radikaali poikkeama toisen maailmansodan aikaisessa käsiteellisessä uudistustyössä oli se aikaisemmasta perinteestä ammentava vapaussodan käsitteistö, jolla esimerkiksi Mannerheim legitimoit – osittain länsimaista yleisöä eli liittoutuneita mahdollisesti silmällä pitäen, jotka eivät katsoneet erityisen hyvällä Suomen ja Saksan yhteistyötä – Suomen hyökkäystä Neuvostoliittoon osana operaatio Barbarossaa kesällä 1941. Hän kuvaili miekanttuppipäiväkäsytysään sisällissotaa, talvisotaa ja jatkosotaa yhdeksi ja samaksi vapaus- ja itsenäisyystaisteluksi, jolla pyrittiin irtautumaan Venäjän ikeestä ja vapauttamaan Venäjän vallan alaiset suomalaisten asuttamat alueet (Suomen historian dokumentteja 1970, 462). Näin vanhat heimopolitiikan ja -aatteen peruspremissit nostivat jälleen päätään – heti, kun geopolitiittiset asetelmat olivat kääntyneet suotuisiksi Suomen kannalta: kansallissosialistinen Saksa oli tuolloin vahvoilla sodassa. Tähän diskurssiin tai puheenparteen vetoaminen loppui kuitenkin lyhyeen jatkosodan päätyttyä ja uusien, entistä pakottavimpien geo- ja turvallisuuspoliittisten paineiden pakottaessa vapaus- ja kansalaissota -käsitteet jälleen uuteen poliittiseen todellisuuteen mukautettavaksi – nimittäin kylmän sodan todellisuuteen.

5. LOPUKSI: YHTEENVETO, POHDINTA JA PÄÄTELMÄT

Ideanani oli tutkielmassa syventyä Suomen sisällissodan nimeämisen politiikkaan. Yleisluontoisesti muotoiltuna tarkoitus oli julkilausumani teoria- ja metodologiakattauksen ohjaamana kysyä, mikä oli sisällissodan osapuolten konfliktikäsitteellistyksien merkitys, ja mitä kaikkea tämä merkitys ja sen etsinnän prosessi mahdollisesti kertoo meille 1) sisällissodasta sekä sen toimijoista itsestään (historiatieteellisesti ja politologisesti), 2) politiikan ja sen tutkimuksen itsensä luonteesta, ja 3) tietyn teoria- ja metodologiakattauksen sovellettavuudesta sekä tutkielmassa tarkasteltuun että ylipäänsä historiallisiin tapahtumiin. Lähestyin ongelmaa jakamalla sen erillisiksi, pienemmiksi ja helpommin lähestyttäviksi kysymyksiksi: miten ja missä olosuhteissa nimeämiset oikeutettiin ja tähän liittyen, mitä niillä tavoiteltiin; oliko nimeämisissä jotain ongelmallisia piirteitä ja kuinka ne ajan saatossa muuttuivat; ja mitä nämä nimeämiset poliittisella, ideologisella ja käytännöllisellä tasolla oikein tarkoittivat. En sen enempää kuvittele kuin väitäkään vastanneeni tyhjentävästi tutkimuskysymyksiini, mutta sen sijaan väitän tarjonneeni *erään* hyvin perustellun ja uskottavan näkökulman asiaan, jonka avulla löysin joitakin relevantteja tuloksia.

Sisällissotakäsitteellistyksien kenties tärkein merkitys piilee siinä, että ne voidaan ymmärtää tuolloisen suomalaisen yhteiskunnan laadullisten piirteiden politisoitumisen, ja niillä politikoimisen, seurauksiksi. Sisällissodasta tämä merkitys ja sen etsinnän prosessi kertoi, että kyse oli sellaisesta konfliktista, jota käytiin ennen kaikkea kielen ja puheen tasolla, siis käsitteellisesti. Puhetekoihin pohjautuva käsitteellinen (valta)kamppailu tuolloisesta suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen ominaispiirteistä paitsi pohjusti sisällissotaa, myös vaikutti sitä koskeviin sekä aikalais- että jälkitapahtumiin. Sisällissodan toimijoista tämä kertoo puolestaan sen, että he olivat toimijoita, jotka suorittivat sellaisia poliittisia operaatioita, joissa kieltä käytettiin pääasiallisena resurssina tiettyjen poliittisesti virittyneiden argumenttien ajamiseen. Ja tämä oli luonteeltaan 'luovaa' toimintaa – toimintaa, jossa pelattiin politisointeihin kätkeytyneellä pelivaralla. Poliitiikan ja sen tutkimuksen luonteesta tämä merkitys ja sen etsinnän prosessi puolestaan kertoi, että politiikan tutkimus ei pärjää yksin; se tarvitsee muita lähitieteitä – kuten tässä tapauksessa filosofiaa ja historiaa – kyetäkseen jäsentämään moniulotteista ja alati muuttuvaa poliittista todellisuuttamme tavalla, joka pystyy vastaamaan tähän alituisen muutoksen haasteeseen. Sama pätee politiikan teoriaan laajemminkin: liian essentialistinen politiikan teoria saattaa jäädä jumiin omaan 'muottiinsa' maailmassa, joka on jatkuvan muutoksen tilassa. Mitä tulee soveltamamaani teoriaan ja metodologiaan, voidaan sanoa, että se soveltui erinomaisesti historiatieteellisen ja politologisen tarkastelutavan yhdistämiseen.

'Vapaussota' käsitteellisti sisällissodan niin, että vuoden 1918 sota ei oikeastaan ollut sisäinen sota, vaan Venäjän ja Suomen välinen konflikti, jossa valkoisilla oli keskeinen sija

itsenäisyyden ja kansallisvaltion sankarillisena puolustajana. ‘Luokkasodan’ käsite sen sijaan painotti ennen sotaa ja sodan aikana vapautusta kapitalistisesta sorrosta, ja vetosi marxistisiin argumentteihin päättääkseen luokkayhteiskunnan ja sen mukanaan tuoman epätasa-arvon. ‘Kansalaissota’ oli taas käsite, jolla etenkin sosiaalidemokraatit korostivat sodan jälkeen osin luokkasodan hengessä sodan yhteiskunnallisia syitä sekä kokemaansa kärsimystä, mutta ‘luokkasotaa’ vähemmän arvolutautuneella tavalla.

Sekä punaiset että valkoiset hyödynsivät osittain samoja retorisia strategioita siten, että niissä korostui niin puolustuksellinen kuin vapauttavakin, jopa emansipoiva, elementti. Tähän likeisesti liittyen myös tavoitteet olivat perusasetelmaltaan samankaltaiset: vastapuolelta oli aluksi puolustauduttava, mutta myöhemmin kehityksen kärjistyttyä jo vapauduttava, päästävä eroon. Luodut käsitteelliset narratiivit, joilla toimintaa legitimoitiin, olivat muodoltaan yhteneväisiä, mutta sisällöiltään erilaisia. Tämä johtui ennen muuta omaksutuista vastakkaisista poliittisistä ideologioista ja argumenteista ja siinä suhteessa eroavista ‘maailmankuvista’.

Valittujen retoristen strategioiden brutaali seuraus oli de-subjektifikaatio: vastapuoli muutettiin subjektista nimettömiksi ja kasvottomiksi objekteiksi. Näin empatia hävisi – toiseus ja vieraus, jopa epäinhimillistäminen, valtasi mielet. Tämä näkyi jopa aikalaislapsissa (Junila 2018, 193). Sanankäyttö vaikutti perlokutiivisesti suoraan siihen, miten todellisuus ymmärrettiin. Veriteot olivatkin raakuudeltaan sen mukaisia.

Geopoliittiset ja kansainväliset käyttövoimat vaikuttivat alati tarkasteltavien käsitteiden käyttäytymiseen ja muutokseen. Havaitsimme tämän sekä ensimmäisen että toisen maailmansodan yhteydessä: geo-, ulko- ja turvallisuuspoliittinen konteksti suorastaan ehdollisti käsitteiden jatkuvuuksia rikkovia katkoksia. Lisäksi havaitsimme, että käsitteisiin itseensä sisältyi sellaisia kansainvälisiä ulottuvuuksia, joiden esiin lukeminen on sekä käsitteiden että siten myös itse toimijoiden kattavan ymmärtämisen edellytys, koska – kuten todettu – käsitteet sisältävät merkityksiä ja käsityksiä, jotka osaltaan auttavat selittämään historiallisten toimijoiden tekoja, toimia ja käyttäytymistä.

Samalla ilmeni myös, kuinka poliittiset toimijat – sekä punaiset että valkoiset – hyödynsivät viestinnässään erilaisia retorisia malleja, tekniikoita, välineitä ja strategioita sekä osallistuessaan politiikkaan (laajasti ymmärrettynä) että sitä itse tehdessään (asioita politisoidessaan ja asioilla politikoidessaan). Punaiset politisoivat olettamansa yhteiskunnallisen, poliittisen ja sosiaalisen epätasa-arvon tavoilla, jotka sekä oikeuttivat toimintaa, kuten punakaartien järjestäytymisen, venäläisiin tukeutumisen tai viime kädessä aseellisen voimankäytön, että oikeuttamiseen liittyen selittivät ja kuvasivat ‘todellisuuden’ tilaa. Näin luokka- ja kansalaissotakäsitteellistykset olivat ytimeltään suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevien epäkohtien (aineellinen puute, demokratian

puute, konsensuspäättöskäsitteiden puute) politisoimisen eli poliittiseksi nimeämisen seurauksia. Konkreettisesti tämä tarkoitti, että esimerkiksi edellä mainitut epäkohdat nimettiin sellaisiksi poliittisiksi ongelmiksi, joille tuli tehdä jotain punaisten sisällissotakäsitteellistyksien sisältämien poliittisten argumenttien nojalla.

Valkoiset politisoivat tuossa samassa, suomalaisessa yhteiskunnassa eläneet ja toimineet venäläismieliset 'kapinoitsijat', '(isänmaan)petturit' ja 'epäsuomalaiset', siis suurimman osan vasemmistosta, jonkinlaisiksi barbaarisen ja raa'an idänpedon eli bolsevistisen Venäjän silloiksi jatkeiksi, ulkonaisiksi ulokkeiksi, epäpoliittisten – mikä on niin ikään laskettava poliittiseksi teoksi sinänsä – samalla väitetyt yhteiskunnalliset epäkohdat. Punaisten ymmärtämä todellisuus siis politisoitiin epäpoliittisella se ongelmaksi, jota ei joko ollut tai jolle ei ollut syytä tehdä mitään. Tämä puolestaan tarkoitti, että on poliittinen ongelma, jos Suomessa on sellaista sosialistis-bolsevistista ainesta, joka uhkaa valkoisen Suomen oman poliittisen argumentaation (romanttinen nationalismi) tavoitteita tai delegitimoi sen oikeutusperustaa.

'Operatiivista' politikointia sitten harrastettiin molemmin puolin näistä jo politisoiduista eli 'nimittävistä' perustoista käsin ammentaen. Valkoisten osalta tästä mainiona esimerkkinä toimii heimoaate ja -retket, joiden legitimaatioperusta ammensi suoraan aiemmasta punaisten todellisuuskäsityksiä koskevasta politisoinnin operaatiosta. Itä-Karjalakin oli vapautettava, sillä niin kauan, kuin se oli venäläisten tai heidän kaltaistensa vaikutuspiirissä, ei voitu olla varmoja, että venäläisten edustama bolsevismi ei horjuttaisi Suomen omaa aatteellis-ideologista puhtautta ja koskemattomuutta. Punaisten julkisen politikoinnin pelivara jäi puolestaan vähäisemmäksi heti sisällissodan jälkeen valkoisen kultin hegemoniasta johtuen, mutta esimerkiksi juuri ennen sotaa punaiset ottivat demokratiakäsitteen politikointinsa välineeksi pyrkiessään osoittamaan vastapuolen väitetyt epädemokraattisuuden. Myös punaisten sisällissodan jälkeinen 'kansalaisseppä' voidaan käsitteellisesti ymmärtää 'luokkasodan' käsitteellisellä perustalla politikointina, pohjautuihan ensin mainittu jälkimmäisen aatteelliseen perustaan. Erona oli, että ulkoisista syistä eli valkoisten hegemoniasta johtuen sitä oli muokattava suuntaan, joka oli vähemmän radikaali implikaatioissaan. Näin punaisten kannalta kysymys oli pelivaran etsimisestä sieltä, missä sitä ei aluksi oltu nähty (eikä liioin ollut aluksi tarvekaan), nimittäin 'luokkasodan' käsitteellisestä konstruktiosta.

Toista maailmansotaa lähestyessä valkoisten ja punaisten sisällissotaa koskevia käsitteellistämiseröjä lievennettiin ulkoisten reunaehtojen pakottamana. Tämä tapahtui politisoimalla aikaisemmat repivät sisällissotakäsitykset itsessään – niin punaisten kuin valkoistenkin puolella. Ne eivät olleet enää korrekteja, eivätkä sopineet uuteen yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, mistä esimerkkinä äärioikeiston hautajaisseremonioilla politikointi. Sisällissotaa koskevien aikaisempien repivien käsitteellistyksien politisoimisen operaation tarvitsemat käyttövoimat olivat yksinkertaisesti

hävinneet – sekä ulkoisista (Neuvostoliiton uhka) että sisäisistä (eheytymispolitiikka) syistä johtuen – siinä määrin, että ne kuihtuivat. Tämä oli sisällissotakäsitteellistyksien käsitteellisen murroksen aikaa, ehkä kaikkein merkittävintä sellaista.

Osoitin esityksessäni, että konfliktille annetut käsitteellistykset olivat kokonaisuudessaan lupauksia paremmasta tulevasta, kehoituksia toimintaan, oikeutuksia tekoihin (illokuutiot); ne olivat yrityksiä luoda tiettyjä vaikutuksia haluttuun yleisöön (perlokuutiot); ne olivat väittämisiä, protesteja, julistuksia, arvottamisia ja tuomitsemisia. Osoitin, että ne olivat ennen kaikkea sanoilla tekemistä. Ja merkityksellistä tässä kaikessa kielifilosofisen puheaktiteorian kannalta on, että sitä apuna käyttäen voidaan käsitteellistää ja lähestyä reaalihistoriallista toimijuutta siten, että sekä tapahtumahistorian että politologian kannalta ymmärrämme inhimillistä toimintaa hieman aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Samalla tulimme lisänneeksi yhden 'ennakkotapauksen' sen Skinnerin perustaman joukon (so. koulukunnan) jatkoksi, jonka avulla ja kautta muiden muassa politologisesti relevantteja ja mielenkiintoisia ilmiöitä voidaan ja on voitu analysoida niiden historiallisuutta kunnioittavalla tavalla. Yleisemminkin Skinnerin aate- ja käsitehistoriallisen metodologian merkitys politologian ja historiatieteen syntetisoinnissa tuli tietäväksi tutkielmani kautta.

Olen tässä tutkielmassa siis argumentoinut jotain, joka ottaa niinkin rohkean tehtävän kuin kertoakseen, mitä 'politiikka' on luonteeltaan – tai paremmin sanottuna ainakin argumentointini on perspektivismiin mukaisesti tarjonnut yhden näkökulman tarttua tuohon 'ikuisuuskyseeseen', tietysti 'teoriapoliitikon' (ks. s. 9) roolissa. Tämä onkin luontevaa, sillä tukeudunhan paloslaiseen käsitykseen politiikasta, joka on, muiden asioiden ohella, yritys määritellä 'politiikkaa', siis pyrkimys ymmärtää politiikan käsitettä entistä ehommin. Sillä onhan Palonen ”pitkään kuulunut niihin valtiooppineisiin, joille politiikan käsitteen itsensä ymmärtäminen ja käyttö muodostaa tutkimusten pääasiallisen kohteen.” (Koikkalainen 1997; ks. myös Palonen 2012, 178). Kontribuutioni tähän projektiin on väite, jonka mukaan voimme oppia jotakin siitä, mitä 'politiikka' oikein on paitsi historiallisesta aineistosta, myös tässä tapauksessa Suomen sisällissotakäsitteellistyksistä. Olen esittänyt ja samalla pyrkinyt osoittamaan, että Suomen sisällissotakäsitteellistykset ja -tulkinnat on perusteltua ja hedelmällistä ymmärtää tästä laajasta, politiikan toimintakäsitteen näkökulmasta käsin kera käsitehistoriallisen tutkimusotteen, metodologian ja teorian sekä soveltanut niitä sisällissotatarkasteluissani, tarjoten samalla sekä politologisesti relevanttia tietoa sitä koskevista ilmiöistä että esimerkin siitä, kuinka historiatieteellisesti antoisalla politologis-filosofisella teoreettis-käsitteellisellä tavalla voi lähestyä menneisyyttä koskevaa aineistoa sen historiallisuutta kunnioittavalla tavalla. Eritoten käsitehistoriallinen tapa tarkastella sisällissotakäsitteellistyksiä antoi mahdollisuuksia eritellä käsitteellisiä muutoksia, katkoksia ja poliittisesti virittyneitä käsitteellistä 'jatkojalostamista'.

Tämän poliittisesti virittyneen käsitteellisen jatkojalostamisen poliittisten syntymekanismien ja käyttövoimien erittelyssä ja ymmärrettäväksi tekemisessä laaja politiikan ymmärtämisen tapa politiikan toimintakäsitteineen antoi tärkeää vetoapua, mutta sen soveltaminen osoitti myös sen käyttökelpoisuuden sisällissotakäsitteellistyksiä koskevassa poliittisessa analyysissä, konkretisoituen havainnoissani.

Olen tarjonnut sisällissotatulkinnojen käsitteellisen muutoksen politologiseksi selitysmekanismitoksi politisoimisen ja politikoinnin, siis politiikan aikakategorioihin ja laajemmin politiikan aspektitulkinnaan perustuvan käsityksen, jonka mukaan ja mukaisesti toimijat toimivat poliittisesti etsien pelivaraa kaikkialta (politisointi) seuraavia performansseja samalla silmällä jo pitäen (politikointi). Teesini on, että sisällissotakäsitteellistykset voidaan ymmärtää tuolloisen suomalaisen yhteiskunnan osasten ja laadullisten piirteiden operatiivisen politisoitumisen seurauksiksi, ja näistä peruskäsitteellistyksistä myöhemmin ammennettava politikointi ilmenee partikulaareissa ja spesifeissä tilanteissa ja konteksteissa, jolloin jo politisoidulla alueella harjoitetaan pienempiä, ts. aiemmalle politisoimisen operaatiolle alisteisia pelinavausliikkeitä puhetekojen avulla. Ja jotain samansuuntaista tapahtuu vielä nykyisinkin: esimerkiksi Forssan Lotta-Svärd patsashanke torpattiin sen nojalla, ettei se edusta Forssan työväestön kunniakasta historiaa ja sovi muutoinkaan edustamassaan 'suojeluskuntahengessään' alueen historiaan (Yle 2017).

Kaikkinsa olen siis väittänyt ja toivottavasti kyennyt myös osoittamaan, että Suomen vuoden 1918 sotaa koskettavat ja sillä 'pelaavat' poliittiset toimijat on paitsi tutkimuksellisesti myös teoreettisesti hedelmällistä ja perusteltua ymmärtää sellaisiksi toimijoiksi, jotka käyttivät kieltä pääasiallisena resurssina omissa poliittisissa operaatioissaan. Tämän sitoumuksen yksi seuraus tietysti on, että tutkielmani ja minä sen kirjoittajana kuulun niin ikään tähän kieltä poliittisissa operaatioissaan käyttävien joukkoon.

Jatkon kannalta paitsi kiinnostavaa mutta myös uskoakseni perusteltua olisi tutkia, a) miten sisällissotakäsitteellistykset näkyvät – sikäli kuin ylipäänsä näkyvät – aivan lähihistorian, kuten esimerkiksi 2010-luvun (tai vaikkapa kylmän sodan) poliittisessa puheessa ja toiminnassa, ja b) mitä ja minkälaisia yhteyksiä tai yhtymäkohtia näillä on tekemiini havaintoihin ja päätelmiin tai c) miten, missä määrin ja mitä tarkoituksia silmällä pitäen nämä käsitteellistykset ja tulkinnat ovat muuttuneet. Siis: millä tavoin tarkasteleman aikaperiodin jälkeen sisällissotatulkinnoilla ja -käsitteellistyksillä on politikoitu ja miten niitä tai niiden avulla asioita on politisoitu tai jopa, miten ne näkyvät kussakin policyssä (poliittisissa linjavedoissa koskien esimerkiksi populaarikulttuurin tapaa käsitellä sisällissotakäsitteellistyksiä – vrt. Väinö Linna ja täällä pohjantähden alla) tai polityissä (esimerkiksi vakiintuneiden vasemmisto- tai oikeistopuolueiden tavoissa suhtautua ja käsitellä puolue-edeltäjiensä sisällissotakäsitteellistyksiä).

TUTKIMUSKIRJALLISUUS:

Ahlbäck, A. (2018). Uljaat jääkärit - sotahenkisen mieskuvan synty. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 195–225).

Althusser, L. (1976). *Essays in self-criticism*. NLB.

Austin, J. L., Urmson, J. O. & Sbisà, M. (1975). *How to do things with words* (2nd ed.). Clarendon.

Haapala, P. (2018). Kaaoksen monet juuret. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 23–43).

Hacker, P. M. S. & Schulte, Joachim (eds.) (2009). *Philosophical Investigations* (Ludwig Wittgenstein). Wiley-Blackwell.

Hentilä, S. (2018). *Pitkät varjot: Muistamisen historia ja politiikka* (Toinen painos.). Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Hyrkkänen, M. (2002). *Aatehistorian mieli. Vastapaino*.

Ihalainen, P. (2017). *The springs of democracy: National and transnational debates on constitutional reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments, 1917-1919*. Finnish Literature Society SKS.

Ihalainen, P. (2018). *The First World War, the Russian Revolution and Varieties of Democracy in Northwest European Debates*. 160-181. Teoksessa Kurunmäki, J., Nevers, J. & Velde, H. t. (2018). *Democracy in modern Europe: A conceptual history*. Berghahn Books.

Ihalainen, P. (2019). *The fragility of Finnish parliamentary democracy at the moment when Prussianism fell*. *Journal of Modern European History*, 17(4), 448-468. Saatavilla <https://doi.org/10.1177/1611894419880458>

Ihalainen, P. (2019). *Diskurssit osana sisällissotaan johtanutta poliittista prosessia*. *Historiallinen aikakauskirja*, 117 (1), 95–98.

Ihalainen, P. (2019). *Proletariaatin vallasta yhteistyöhön porvarillisten demokraattien kanssa: SDP:n eduskuntaryhmä demokratian määrittelijänä 1917–1920*. Teoksessa I. Kärrylä, P. Pesonen, & A. Rajavuori (Eds.), *Työväestö ja demokratia* (pp. 19–57). *Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura*. Väki Voimakas, 32. Saatavilla <http://hdl.handle.net/10138/313532>

Junila, M. (2018). Sota lasten silmin. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 177–194).

Kettunen, P. (2005). Käsitehistoria nykyisen historiana. s. 10–22. Teoksessa Lindgren, K., Kettunen, P., Soikkanen, T., Saarikoski, V., Muhlhahn, K., Clerc, L., Yletyinen, A., Länsisalo, H., Miklóssy, K., Kähönen, A., Rintala, O., Kansikas, S., Schlenzka, M., Leppänen, J., Niemi, M. K., Vauhkonen, J., Haggren, H., Salo, M., & Henttonen, A. (Eds.) (2005). Ajankohta: poliittisen historian vuosikirja 2005. (Ajankohta: poliittisen historian vuosikirja). Helsingin ja Turun yliopistot.

Kinnunen, T. (2018). Sisällissodan muistokulttuuri kylmän sodan jälkeen: uusvanhoja ja uusia tulkintoja. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 297–317).

Koselleck, R. (1967). RICHTLINIEN FÜR DAS LEXIKON POLITISCH-SOZIALER BEGRIFFE DER NEUZEIT. *Archiv Für Begriffsgeschichte*, 11, 81–99.

<http://www.jstor.org/stable/24357428>

Koselleck, R. (1997). The Temporalisation of Concepts. s. 16–24. Teoksessa (2015). *Finnish yearbook of political thought: 1997*. Jyväskylän yliopisto. Sophi.

Koselleck, R. (2004). *Futures past: On the semantics of historical time*. Columbia University Press.

Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.

Lintunen, T. (2018). Valkoisten ja punaisten naisten sota. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 158–176).

Manninen, T. (1982). Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina: Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918. Jyväskylän yliopisto: [Jyväskylän yliopiston kirjasto, jakaja].

Matikainen, J. (2018). Parlamentarismien kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi: Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918. University of Jyväskylä.

Martin, J. (2014). *Politics and rhetoric: A critical introduction*. Routledge.

Muikku-Werner, P. (1993). Impositiivisuus ja kielellinen variaatio: Julkisten keskustelujen käskyt ja kysymykset kielenopetuksen näkökulmasta. Joensuun yliopisto.

- Müller, J. (2011). *Contesting democracy: Political ideas in twentieth-century Europe*. Yale University Press.
- Palonen, K. (1988). *Tekstistä politiikkaan: Johdatusta tulkintataitoon*. Vastapaino.
- Palonen, K. & Summa, H. (1996). *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Vastapaino.
- Palonen, K. (1997). *Kootut retoriikat: Esimerkkejä politiikan luennasta*. Jyväskylän yliopisto.
- Palonen, K. (2003). *Politiikka*. 467–518. Teoksessa Saastamoinen, K., Pekonen, K., Kettunen, P., Pulkkinen, T., Liikanen, I., Stenius, H., . . . Hyvärinen, M. (2003). *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino.
- Palonen, K. (2008). *Kaksi politiikan käsitettä: Tulkinta historiasta ja nykytilanteesta*. 195–220. Teoksessa Korvela, P. & Lindroos, K. (2008). *Avauksia poliittiseen ajatteluun*. Jyväskylän yliopisto.
- Palonen, K. (2012). *Parlamentarismi retorisenä politiikkana*. Vastapaino.
- Saastamoinen, K., Pekonen, K., Kettunen, P., Pulkkinen, T., Liikanen, I., Stenius, H., . . . Hyvärinen, M. (2003). *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino.
- Saarela, T. (2018). *Muistella vai ei: Suomen työväenliike ja sisällissodan muisto sotien välisenä aikana*. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 249–269).
- Searle, J. R. (1976). *A Classification of Illocutionary Acts*. *Language in Society*, 5(1), 1–23. Saatavilla <http://www.jstor.org/stable/4166848>
- Siltala, J. (2018). *Ratkaisuna sota, jota kukaan ei tahtonut*. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 44–73).
- Skinner, Q (1974). *Some problems in the analysis of political thought and action*. Teoksessa James Tully (toim.): *Meaning and context*, 97-118. London: Polity 1988.
- Skinner, Q. (1978). *The foundations of modern political thought: Volume 1&2*. Cambridge University Press.

Tepora, T. & Roselius, A. (2018). Johdanto: sisällissota ja historiantutkimus. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 7–21).

Tepora, T. (2018). Mystifioitu sota: uusiutumisen ja uhrin kokemus. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 124–157).

Tepora, T. (2018). Muuttuvat näkemykset vuodesta 1918. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 270–296).

Tikka, M. (2018). Suomen sisällissodan tapahtumat. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 74–95).

Roselius, A. (2018). Pyhä sota – suomalaiset heimosodat sisällissodan jälkimainingeissa. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 96–122).

Roselius, A. (2018). Valkoinen rintama: vapaussodan muiston vaalijat. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa: Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. (s. 227–248).

Vilkuna, K. H. J. (2006). Paholaisen sota. Teos.

Ylikangas, H. (1993). Tie Tampereelle: Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa 1918. WSOY.

Ylikangas, H. (1993b). Sisällissota. Historiallinen aikakauskirja, 91(2), 110–114.

VERKKOLÄHTEET:

Hannula, Eeva (Yle, 19.12.2017): Forssa kielsi patsaan pystyttämisen kaupunkiin – "En ymmärrä, miksi vuonna 2018 tänne pitäisi Lotta Svärd -patsas pystyttää". Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-9983972> haettu 14.9.2021.

Koikkalainen, Petri. (1997). Käsitehistoriaa ja retoriikkaa. (Kirja-arvio). niin & näin 4/97. 62–63. Saatavilla <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn974-19.pdf> haettu 7.9.2021.

Nurminen, Jussi (Yle, 23.6.2021): Patsaat kaatuvat eri puolilla Yhdysvaltoja, ja nyt mietitään mitä niille tehdään – tie voi johtaa museoon, varastoon tai golfkentälle. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-11413126> haettu 14.9.2021.

Opinnäytetyö: Malaska, Jonna (2016): Välitöntä toimintaa vaativat direktiivit teatteriharjoituksissa. Helsinki. Helsingin yliopisto. Suomen kielen maisterintutkielma.

Opinnäytetyö: Matikka, Kirsi (2008): Yleiskielen ja ammattikielen suhde rajatussa kielenkäyttötilanteessa. Yleiskielen merkitys lennonjohtajan työssä. Vaasa. Vaasan yliopisto. Viestintätieteiden maisterintutkielma.

Opinnäytetyö: Immonen, Juhana Kristian (2016): Kuinka poliittista on politiikka? Kapina Ranskan sosialistisessa puolueessa ja politiikan uudelleenymmärtäminen. Helsinki. Helsingin yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen maisterintutkielma.

Opinnäytetyö: Kiiskilä, Outi-Maria (2010): PUNAINEN MYRSKY: Suomen työväenlehdistön taistelu vallankumousvuosina 1917–1918. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Suomen historian maisterintutkielma.

Vasemmistonuoret (2020): Vasemmistonuoret: On aika siirtää patsaat paraatipaikoilta puistoon! Kannanotto, 6.6.2020. Saatavilla <https://vasemmistonuoret.fi/fi/ajankohtaista/vasemmistonuoret-on-aika-siirtaa-patsaat-paraatipaikoilta-puistoon> haettu 14.9.2021.

Verkossa oleva valtio-opin johdantokurssi. Helsingin avoin yliopisto. Paakkunainen, Kari. (2020). Osa 4.3: Poliitiikan laaja ymmärtämisen tapa. Saatavilla <https://blogs.helsinki.fi/avoinvaltio-opinjohdanto/osa-4-3/> haettu 7.9.2021.

Verkossa oleva valtio-opin johdantokurssi. Helsingin avoin yliopisto. Paakkunainen, Kari. (2020). Osa 5.4: Kielitieteellinen käänne: kulttuurinen tulkinta. Saatavilla <https://blogs.helsinki.fi/avoinvaltio-opinjohdanto/osa-5-4/> haettu 7.9.2021.

Verkoensyklopedia (vertausarvioitu). Petri Koikkalainen, Sami Syrjämäki (julkaistu 10.12.2007, päivitetty 9.3.2008). Quentin Skinner. Saatavilla <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/skinner-quentin> haettu 7.9.2021.

Ylikangas, H. (1998). Miten sisällissodasta tehtiin vapaussota. Artikkel. Helsingin Sanomat, 27.1.1998. Saatavilla (tilaajille) <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003691048.html> haettu 22.9.2021.

ALKUPERÄISLÄHTEET:

Helsingin Sanomat, 25.05.1918, nro 63, s. 5–6. 'Heidän jälkimaineensa' (Juhani Aho).
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1175222?page=5> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Helsingin Sanomat, 07.06.1918, nro 76, s. 2. 'Vapauden laina'.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1175235?page=2> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Helsingin Sanomat, 15.04.1918, nro 3, s. 1. Vienan-Karjalan yhdistäminen Suomeen: Kenraali Mannerheimin julistus. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1175136?page=1>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 8.9.2021.

Helsingin Sanomat, 01.06.1926, nro 145, s. 3. 'Suomen vapaussodan aikaiset asiakirjat päätetty lahjoittaa sota-arkistolle'.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1532651?page=3> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 10.9.2021.

Hakkapeliitta, 30.01.1926, nro 4, s. 10. 'Emmekö vuoden 1918 sotaa olisimme voineet välttää?' <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1120969?page=10>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 8.9.2021.

Ilkka, 26.04.1918, nro 47, s. 4. 'Sotalippumme' (Suomen tasavallan vartiopojan muistikirjasta). <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1229857?page=4>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 6.9.2021.

Kainuun Sanomat, 27.01.1938, nro 10, s. 1. 'Lapualaispuoleen kiihoitustilaisuudet sankarihaudoilla eivät ole sopivia'.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1997009?page=1> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Kainuun Työväen Lehti, 25.01.1921, nro 9, s. 1–2. 'Ihmisyden ja oikeuden puolesta: julistus Suomen ja maailman köyhälistölle'
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1751930?page=1> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Kansan Lehti, 22.11.1917, nro 269, s. 1. 'Eikö se riittänyt?'
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1241144?page=1> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Laatokka, 07.05.1940, nro 50, s. 2. 'Sodan uhrien muistojuhlat toukok. 19 p:nä.'
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1741689?page=2> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 20.9.2021.

Pohjan Kansa, 24.05.1922, nro 117, s. 1. 'Työläiset ja vähäväkiset kaupungeissa ja maalla.'
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1449822?page=1> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 15.9.2021.

Suomen ammattijärjestö: Suomen ammatillisen työväenliikkeen äänenkannattaja, 01.12.1917, nro 11–12, s. 1–4. 'Taistelu leivästä ja oikeudesta'.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/971359?page=1> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 10.9.2021.

Suomen historian dokumentteja. 2 / toimittajat Mikko Juva, Vilho Niitemaa, Päiviö Tommila., 1970, s. 462 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/teos/binding/1924802?page=462>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Suomen Sotilas, 01.06.1935, nro 11, s. 17. 'Vapaussodan muistelmien kirjoittaminen ja keruu on nyt suoritettava!' <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1106918?page=17>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 10.9.2021.

Suomen vapaussota, 20.03.1935, nro 3, s. 12–13. 'Suomen vapaussodan itsenäisyysarkisto.'
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1118717?page=12> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 10.9.2021.

Työläisnainen: Suomen sos.-dem. naisliiton äänenkannattaja, 01.06.1922, nro 11-12, s. 5. 'Hyvät enkelimme'. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/973434?page=5>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 15.9.2021.

Uusi Päivä, 19.12.1918, nro 232, s. 5. 'Suomen vapaussotapeli'.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1296077?page=5> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 9.9.2021.

Uusi Päivä, 19.04.1918, nro 27, s. 2. 'Kaatuneittemme muistolle'.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1296112?page=2> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Haettu 10.9.2021.